

KRANT
NATIONALE ONDERWISKRANT NAJAAR 2020

NATIONALE ONDERWIJS WEEK

COLUMN
EDITH HOOGE
VOORZITTER ONDERWIJSRAAD
PAGINA 5

 **NATIONALE
ONDERWIJS
STAD**

 **NATIONALE
ONDERWIJS
FILM**

 **NATIONALE
ONDERWIJS
TALENTEN**

 **NATIONALE
ONDERWIJS
PRIJS**

**ONDERWIJS TOONT
KRACHT EN FLEXIBILITEIT
TIJDENS CORONA**
PAGINA 14

**#NOW2020
(VEER)KRACHTIG
ONDERWIJS**

**VAN VEERKRACHT
NAAR LEERKRACHT**
PAGINA 7

**NATIONALE
ONDERWIJSWEEK**
5 T/M 9 OKTOBER 2020

**FLEXIBEL ONDERWIJS
VRAAGT OM HOUVAST**
PAGINA 12

**ONDERWIJS DAT HET
HART VERVULT**
PAGINA 21

**"DEZE VERANDERKRACHT
MOETEN WE
VASTHOUDEN"**
PAGINA 2

COLUMN

Job Christians

Ineens was het anders...

Middenin maart was daar die persconferentie... per 16 maart zouden alle scholen gaan sluiten... De dagen ervoor voelde je het misschien al aankomen. Iets wat me overigens bevreemde bij mezelf; ik voelde het aankomen door alle berichtgeving, signalen die ik kreeg en sentimenten die ik hoorde, en niet eens zozeer door dreiging of angst.

Niet eerder kwam het voor dat door het hele land, over de hele wereld, scholen gesloten werden. Lokalen leeg, aula's leeg, geen drukke gangen... niks dan stilte... Voor veel professionals moet dat een bizarre ervaring geweest zijn. Een schoolgebouw zonder leerlingen mist zijn ziel. Maar tijd om daar even bij stil te staan was er niet. *In no time* werd het onderwijs op afstand georganiseerd. Hulde voor alle professionals die dat mogelijk maakten, uiteraard binnen de (soms beperkte) mogelijkheden die men had. De leerlingen, om wie het allemaal draait, waren op afstand en ineens moest alles digitaal.

Het werd heel duidelijk dat we in het onderwijs al onze zintuigen inzetten om relaties op te bouwen en verbondenheid te voelen. Om als leraar en leerling in verbinding te zijn. Juist omdat die verbinding de basis voor het leren vormt.

Kijkend naar het grotere geheel, dus breder dan alleen onderwijs, wordt duidelijk dat in dat gemis aan verbinding meer verklaringen te vinden zijn voor ons ongemak, frustratie, verdriet, angst of irritatie. Mensen zijn sociale wezens. We willen voelen, ruiken, spreken, stoeien, vechten en knuffelen. Jong of oud, we hebben behoefte aan samen leven. We zijn een samenleving, een bevolking die een sociaal geheel vormt (wiktionary.org). Laten we vooral dat sociale niet uit het oog verliezen.

Als modus om er zelf mee te dealen in het contact met mijn collega's, familie en vrienden probeer ik ieder moment te markeren waarop ik de ander zou omhelzen, aanraken, dichtbij zou komen of zou begroeten. Zo ontstaan soms heerlijk ongemakkelijke momenten waarin je zegt met open armen of uitgestrekte hand "tsja, ik kan je nu even niet begroeten zoals ik zou willen". Gewoon, omdat ik niet wil wennen aan het ontbreken van de verbinding...

Job Christians
Bestuursvoorzitter Stichting Nationale Onderwijsweek

De mens als voorspellingsmachine

"Deze veranderkracht moeten we vasthouden"

Tijdens de coronacrisis, toen de scholen dicht gingen, stonden schoolleiders voor enorme uitdagingen. Wat heeft deze periode opgeleverd? Twee schoolleiders, een trainer van de AVS Academie en de AVS-voorzitter geven hun visie.

DOOR WINNIE LAFEBER

// In korte tijd hebben we heel veel gerealiseerd. We moesten direct schakelen. De coronacrisis overviel iedereen tegelijk, en ouders hadden meteen veel vragen waar wij het antwoord nog niet op hadden. We moesten voortdurend afwegen, de beste keuzes maken en dit goed communiceren naar ouders, team en partners. Bij ons is de samenwerking met kinderopvangpartners hierdoor verstevigd", geeft Jelle Oomen aan, directeur van basisschool Mariadonk in het Brabantse Zegge. Hij merkte dat in de crisistijd de schotten wegvielen en dat er samen gekeken werd naar de best passende oplossing. De school stapte af van een traditioneel rooster met een lange pauze en koos voor andere schooltijden, het continuïrooster, zodat de kinderopvang en buitenschoolse opvang gemakkelijker leerlingen konden opvangen en de verkeersstromen werden beperkt. Over de rol van de MR hierbij en of er nog een formele raadpleging bij ouders nodig was, heeft Oomen de AVS Helpdesk gebeld. "Het was fijn om de AVS als sparring partner te raadplegen en ruggespraak te houden." Saskia van der Voort, directeur van de Rembrandt-

school in het Noord-Hollandse Akersloot, stond ook voor een aantal uitdagingen. "Omdat mijn ict-coördinator vrij snel uitviel, moest ik zelf de ict oppakken. Nog net voor de school dichtging, heb ik met haar de digitale leeromgeving op touw gezet. Daarna heb ik veel zelf voorgedaan aan mijn team, van videobellen tot lesfilmpjes maken, waarna het voortvarend werd opgepakt. Ook maakten wij ons zorgen over onze kwetsbare kinderen. Hoewel zij geen recht hadden op noodopvang, hebben wij hen naar school gehaald."

Open en transparant

Beide schoolleiders geven aan dat goede communicatie cruciaal was in deze periode. Van der Voort: "Wij gaven ouders iedere week een update en namen hen ook mee in de keuze van het platform voor videobellen. Het is belangrijk open en transparant te zijn, dat zorgt voor veel begrip." Oomen: "Je moet de beste keuzes maken met zoveel mogelijk draagvlak. Wij hebben er bijvoorbeeld voor gekozen om ouders juist wel toe te laten op het schoolplein, omdat dit beter was voor de verkeersdruk buiten."

Saskia van der Voort

Brigit van Rossum

Petra van Haren

Jelle Oomen

“Verbinding houden met je team op afstand, was een van de grootste uitdagingen voor schoolleiders toen de scholen hun deuren moesten sluiten. Door de vele emoties was het belangrijk te investeren in het bewaren van rust en goed te communiceren, richting ouders en het team”, concludeert Brigit van Rossum over deze periode. Als directeur-eigenaar van Dair Academy en hoofddocent van de leergangen ‘Leidinggeven aan gepersonaliseerd onderwijs’ en ‘Gespreid leiderschap’ van de AVS Academie heeft zij diverse schoolleiders gesproken en gecoacht in de coronatijd. Ook leidde zij een webinar van de AVS over het thema ‘op afstand besluiten met en in je team’. “Belangrijk is te vertrouwen op de expertise van de professional. Ook moet je procedures goed in kaart brengen, bijvoorbeeld hoe besluiten tot stand komen. De schoolleider is daarin de facilitator.”

Landelijke persaandacht

De AVS heeft schoolleiders zo goed mogelijk ondersteund in de crisistijd. Via diverse peilingen achterhaalde de vereniging waar schoolleiders tegenaan liepen en waar ze behoefte aan hadden. AVS-voorzitter Petra van Haren: “Hierdoor kregen wij een accuraat beeld van hoe de sector ervoor stond. Waar liggen de knelpunten? Wat gaat goed en wat kan beter? Dit heeft veel persaandacht opgeleverd, waardoor het geluid van de schoolleider ook bij de politiek is terechtgekomen.” Schoolleider Oomen: “Onze stem is belangrijk voor de politieke besluiten die genomen moesten worden.” De telefoon stond roodgloeiend bij de AVS Helpdesk. Met de e-mails erbij waren er 1.172 contactmomenten met schoolleiders (leden) tussen half maart en half juni. Ook richtte de AVS in korte tijd een LinkedIn-pagina in waar goede voorbeelden van afstandsonderwijs werden gedeeld. Voorzitter Van Haren ziet de uitdagingen waar schoolleiders al voor de coronaperiode mee kampen nog steeds. “Er is al een enorm schoolleiders- en lerarentekort, maar door corona kwamen er nog meer zieken bij. Het blijft een uitdaging om de bezetting rond te krijgen. En het gemis aan extra ondersteuning op scholen was en is een probleem. De schoolleider staat er vaak alleen voor bij het oplossen van vraagstukken.”

Positieve beeldvorming

Het optreden van schoolleiders tijdens de coronacrisis lijkt bij te dragen aan een positieve beeldvorming. Oomen: “De buitenwereld zag dat de schoolleider meer is dan ‘iemand die op de school past’. Hij is niet alleen onderwijskundig leider, maar ook crisis- en personeelsmanager, rekening houdend met alle belangen.” Collega Van der Voort denkt ook dat de beeldvorming is veranderd, hoewel zij niet altijd de waardering voelde. “Ik hoorde vaak

toen de scholen weer opengingen: ‘Zo, dan kunnen jullie ook weer aan het werk!’” Die waardering kreeg ze gelukkig wel van ouders. AVS-voorzitter Van Haren voegt toe: “De coronacrisis heeft zeker geholpen. Het liet zien hoe belangrijk onderwijs is. Er is dag en nacht gewerkt.”

Lessen voor de toekomst

Wat heeft de coronacrisis het onderwijs nog meer opgeleverd? Opleider Van Rossum vroeg diverse schoolleiders hiernaar: “Ze geven aan dat ze anders zijn gaan kijken naar de diversiteit van ontwikkelingen. De keuzes hebben geleid tot professionele identiteitsvorming, gevormd door experimenten en praktische wijsheid. De inperking van vrijheid heeft ervoor gezorgd dat schoolleiders zich zijn gaan richten op wat echt belangrijk is, terug naar de kern en de eenvoud. Wat moet nu echt? De wet- en regelgeving werd even losgelaten. Daarnaast is de communicatie met ouders verbeterd vanwege het online voeren van oudergesprekken vanuit huis met beide ouders en het toegenomen zicht op wat kinderen leren op school. Schoolleiders willen gebruik blijven maken van de ict-mogelijkheden. En verder zien ze ook de mogelijkheden van afstandsonderwijs met het oog op het lerarentekort.”

Oomen: “De ouder-kind-school driehoek is sterk uitgegroot. Ook is er geen excuus meer om klassen naar huis te sturen bij gebrek aan leraren. We kunnen kinderen ten alle tijden van onderwijs voorzien. Dat is een mooie opbrengst.” Collega-schoolleider Van der Voort is het roerend met hem eens: “Jonge kinderen zijn veel zelfstandiger dan we soms denken. Wij hebben nooit eerder ervaren hoe belangrijk het contact is tussen ouders, leerkrachten en kinderen. We merken dat het personeel nu een minder hoge drempel voelt om met ouders in contact te treden. Ook bij leerkrachten onderling merken we dat het videobellen heeft bijgedragen aan beter naar elkaar luisteren, elkaar laten uitpraten. Je merkt nog steeds dat die ‘vertraging op de lijn’ helpt. Ook toen de school weer openging, hebben we videobellen gebruikt.” Oomen: “Wij ook. De samenwerking is op die manier efficiënt.”

Het is duidelijk dat zo’n periode veel vraagt van schoolleiders. Van Rossum: “De coronacrisis heeft nog eens benadrukt dat je leerlingen niet als een homogene groep kunt beschouwen. Daar moet je op aansluiten. Bij gepersonaliseerd onderwijs gaat het om maatwerk: wat iemand (leerling, maar ook leraar) kan.

Oomen: “Wij zaten al in een veranderingsproces waarbij we het onderwijs anders wilden organiseren, meer vanuit het kind. Niet meer de traditionele jaarklassen. Het afstandsonderwijs heeft weer bevestigd dat je niet moet terugvallen op het aan

“Belangrijk is te vertrouwen op de expertise van de professional”

alle kinderen tegelijkertijd aanbieden van dezelfde les. De verschillen binnen een groep zijn groot. Een aanbod op maat is nodig.”

Nieuw leiderschap

Deze periode toont ook de behoefte aan een nieuw leiderschapstijdperk. Daarbij doelt Van Rossum op ‘gespreid leiderschap’: “Scholen kunnen meer varen op de expertise van leraren. Leg het eigenaarschap bij hen. De coronatijd heeft laten zien dat zij experimenten durven aangaan, vaak goed met ict overweg kunnen of andere creatieve oplossingen bedenken. Elke professional maakt zijn eigen professionele afweging en samen met de schoolleider zorg je voor kwalitatief goed onderwijs.”

Paradoxaal genoeg zagen personeel en ouders in de coronatijd juist schoolleiders die directief leiding gaven. “Ik wilde zelf aan het roer staan van deze crisis. Voor iedereen duidelijkheid scheppen, professionele autonomie uitstralen. Samen met de MR heb ik ervoor gekozen het continuïteit tot aan de Kerst door te trekken, zodat we duidelijkheid, rust en veiligheid creëerden”, aldus Oomen. “Ik maakte een doelen- en actielijst in Excel voor het team”, vertelt Van der Voort, die veel energie haalde uit het leiderschap in de crisistijd. Volgens AVS-voorzitter Van Haren laat de crisis zien dat er verbindende en inspirerende schoolleiders nodig zijn. “Zij moeten in korte tijd het team kunnen motiveren en toerusten.”

Veerkracht

Van der Voort gebruikt nog steeds haar doelen- en actielijst. Ze wil blijven inspireren als schoolleider en bouwen aan een professionele cultuur. “Gespreid leiderschap is latent aanwezig, maar nog wel een zoektocht. Ik ben trots op waar mijn team in korte tijd toe in staat was. De beroepsgroep heeft veel laten zien en uitgetoond. Normaal doe je een jaar over zulke veranderingen, nu hebben we het in een paar weken tijd allemaal gerealiseerd. Dat laat de veerkracht van het onderwijs zien.”

Oomen vult aan: “Deze veranderkracht moeten we vasthouden. Kijken naar kansen en mogelijkheden. We moeten niet terugvallen naar ‘doen wat je altijd deed’. Elke crisis is leerzaam. Je reflecteert, haalt de waardevolle dingen eruit. Dat heeft ook zijn voordeel in de toekomst.”

Lid worden van de AVS? Kijk op avs.nl/lid-worden
 Informatie over peilingen: avs.nl/ledenpeilingen
 Meer weten over bijvoorbeeld de leergangen Gespreid leiderschap of Leidinggeven aan gepersonaliseerd onderwijs? Kijk op avs.nl/academie

Meer zicht op kansen die kinderen vanuit huis krijgen

Vlak voor de zomervakantie zaten vier leraren digitaal om tafel met Monaïm Benrida, programmamanager Gelijke Kansen van het ministerie van OCW. Het gespreksonderwerp: hun ervaringen met thuisonderwijs in coronatijd, wat ze geleerd hebben en nu anders gaan doen.

DOOR SILVIJA VAN DALEN

Sjoske Emons, Agnes van Goor, Seema Jhoeri en Bettina Merten reageerden enthousiast op de vraag – gesteld in het netwerk van de Gelijke Kansen Alliantie – of ze hun ervaringen met onderwijs op afstand wilden delen. Zij geven les in heel verschillende omgevingen: van Hogeveen tot Tilburg, in po en vo, en van een dorpsschool tot een school in een grootstedelijke context. Hoewel de nadruk vaak ligt op de negatieve gevolgen van het sluiten van scholen op kansengelijkheid, blijkt uit verhalen van deze leraren dat de periode ook bijzondere inzichten heeft gegeven. Zoals dat een differentiatie in aanpak positief kan zijn voor gelijke kansen, dat de betrokkenheid van ouders is versterkt en dat met creativiteit van alles mogelijk is.

Ervaringen met thuisonderwijs

Het opzetten en geven van de digitale lessen ging niet vanzelf, zowel bij de leraren als bij de leerlingen en ouders. Agnes (lerares groep 6 in Hogeveen) vertelt: “Sommige kinderen werden in de thuiswerkperiode van huis uit niet gestimuleerd om te leren, bijvoorbeeld omdat ouders niet wisten waar ze moesten beginnen. Daardoor heb ik met sommige leerlingen elke dag telefonisch contact gehad. Er waren ook kinderen waar je totaal geen werk aan had. Dat laat heel duidelijk de kansengelijkheid zien. Ook ontbraken er randvoorwaarden, zoals de beschikking over een laptop.” Dit gebeurde bij kinderen met allerlei achtergronden: “Ik merkte ook dat je er niet vanuit moet gaan dat autochtone ouders alles begrijpen. We hadden misschien iets te veel van sommige ouders verwacht.”

Eerst contact, dan leren

Een stoeve start met digitaal onderwijs droeg uiteindelijk positief bij aan het contact met ouders en leerlingen, dat tijdens de sluiting van de scholen intensiverde. Dat viel Seema (lerares groep 7 in Tilburg) ook op: “Wij hebben in eerste instantie vooral veel contact gehouden met de kinderen, omdat je weet dat de thuissituatie niet optimaal is. Van sommigen weet je dat het soms uit de hand kan lopen, dus dan vroeg ik regelmatig naar hoe het thuis ging. Via Teams konden we bij iedereen binnenkijken. Leerwerk kwam eigenlijk pas op de tweede plek.”

Agnes: “Voor sommige kinderen is school een rustplek en die valt dan weg. In de eerste week heb ik daarom iedereen gesproken aan de telefoon of via de chat om ze op gang te brengen en dat is veel moeilijker op afstand. Het is ook de taak van leerkrachten – omdat wij konden zien of ze er waren – of ze hebben gegeten, hoe ze in hun vel zitten. Die controleplek van school viel ook weg.”

Gelijke Kansen Alliantie

Bettina (lerares Duits in Amsterdam-Zuidoost) herkent de verhalen: “In het begin kwamen de leerlingen nog wel naar de online lessen, maar veel deden geen camera of microfoon aan, terwijl, ik geef een taal. Dat vond ik zo moeilijk; ik kon ze niet zien en het ging heel traag. Om de drempel te verlagen heb ik veel vragen via Snapchat beantwoord, niet alleen over Duits maar ook over de coronamaatregelen. Thuisonderwijs is alleen leuk als je alles hebt en het werkt, maar moet je een computer delen, zijn ouders aan het werk en zijn er kleine broertjes of zusjes, dan verdwenen sommigen echt van de radar. Zij waren wel via Snapchat te bereiken, dus stuurden ze mij hun huiswerk via de app.”

Sjoske (lerares groep 3 in Dreumel): “Ik merkte ook dat het lastig was om kinderen op Teams te krijgen, dus heb ik sommige ouders mijn eigen nummer gegeven om contact te blijven houden. Dat maakte het contact goed, ook omdat ouders hun zorgen uitten en vroegen of ik kon inbellen om te praten met het kind. Ook gaven ouders aan onzeker te zijn over thuisonderwijs en over het huiswerk. Door die openheid wisten ze me steeds makkelijker te vinden.”

Zicht op kansen

Agnes: “Ik denk wel dat we de kansen die kinderen vanuit huis krijgen beter in beeld hebben gekregen door deze corona-situatie. Ik heb in ieder geval nog duidelijker in beeld gekregen welke kansen kinderen kregen en welke niet thuis worden gestimuleerd. Bovendien zie je heel duidelijk dat sommige kinderen om 23.30 uur nog opdrachten maken en dus nog wakker

zijn. Niet iedereen is gemaakt om 8.30 uur te beginnen, sommigen komen pas om 9.30 uur op gang. Voor die kinderen gaf het thuisonderwijs meer ruimte, ze konden hun werk zelf inplannen, zolang ze het maar om 17.00 uur af hadden.”

Bettina: “Sommigen leven in één kamer, dan is er geen rust en concentratie om te werken. Op een gegeven moment heeft de school gezegd: wij gaan open, voor als ze thuis geen rust hebben. De opkomst viel wel vies tegen. Omdat ze niet met het OV konden, moesten ze fietsen. Via de gemeente hebben we fietsen geregeld voor leerlingen zonder fiets. Maar daar is toch amper gebruik van gemaakt. We reiken allerlei kansen aan, ook met zomerschool of inhaaltijd, maar niet alles wordt optimaal benut. Waar ligt dat aan? Het lijkt wel hoe harder je eraan trekt, hoe minder de kinderen gaan doen.”

Seema: “Je wilt heel veel geven, zoveel doen, maar bij sommige ouders is het onkunde. Ze melden kinderen niet aan of stimuleren ze niet om huiswerk te maken. Je doet dan zoveel, maar je krijgt er weinig voor terug. Dat is wel eens frustrerend, maar je blijft het toch doen, omdat je hoopt dat er bij dat kind ondanks de thuissituatie, waar hij niks aan

Stoeve start met digitaal onderwijs intensiverde contact met ouders en leerlingen

Met de klok mee vanaf linksboven: Sjoske Emons, Bettina Merten, Agnes van Goor en Seema Jhoeri.

kan doen, een moment komt dat er een knop omgaat en ze ervoor gaan.”

Terug naar school

Een grote zorg is geweest dat de sluiting van de scholen zou kunnen leiden tot meer kansengelijkheid, omdat thuis leren niet altijd goed mogelijk was voor kinderen. Toch ervaren de leraren dit anders. Sjoske: “Het gros heeft niet stilgestaan met hun cognitieve ontwikkeling. Ze hebben allemaal wel wat geleerd. En de betrokkenheid van ouders is ook groter. Er is een aantal dingen dat ik mee wil nemen naar real life onderwijs: ik heb veel gedaan met doe-opdrachten, spelend leren, handelend leren, dat heeft zo goed gewerkt. Dat heeft voor mij nog een prominentere gekregen in mijn onderwijsplan.”

Agnes: “Ik maak me geen zorgen over de cognitieve ontwikkeling, maar juist om de sociale omgangsvormen. Toen de school weer openging, was het in de eerste pauze meteen raak: vechten, schelden. De kinderen moesten echt weer leren hoe ze met elkaar omgaan, net als na de zomervakantie. We konden niet zomaar op dezelfde voet verder, want ze hebben zo’n tekort gehad aan sociale contacten.”

Gouden tip om kansen te bevorderen

Mocht onderwijs op afstand in de toekomst weer aan de orde komen, wat moeten scholen dan beslist doen om kansengelijkheid te bevorderen?

Sjoske: “Contact met ouders en zien hoe het met het kind gaat, is heel belangrijk.”

Seema: “Daar sluit ik me bij aan en kinderen de basisvaardigheden bijbrengen van werken met de computer, zoals het sturen van een bestand. Dat lukte heel vaak niet.”

Agnes: “Uitgaan van welbevinden van de kinderen, gelet op de thuissituatie. Vragen hoe het met het kind is en of hij iets van me nodig heeft. Die relatie tussen leraar en leerling en tussen ouders en leraar komt eerst. Daarna pas de cognitieve vaardigheden.”

Bettina: “Hier sluit ik me bij aan en aandacht voor de randvoorwaarden: beschikbare devices, gezond eten, genoeg slaap en dat ouders erop toezien dat kinderen leren!”

- Monâim Benrida is programmamanager Gelijke Kansen (www.gelijke-kansen.nl) bij het ministerie van OCW.
- Sjoske Emons is leerkracht unit 1-2-3 aan de katholieke basisschool De Oversteek in Dreumel.
- Agnes van Goor is leerkracht groep 6 aan de christelijke basisschool Juliana van Stolberg-school in Hoogeveen.
- Seema Jhoeri is leerkracht groep 7 aan basisschool Don Sarto in Tilburg.
- Bettina Merten, tot slot, is docent Duits aan het Ir. Lely Lyceum in Amsterdam.

ADVERTENTIE

De groei van je leerling duidelijk in beeld

dia•lvs

VOOR PO EN VO

COLUMN

Investeer in goed leren lezen

De hardste klappen van de coronacrisis vallen bij jongeren en jongvolwassenen. Zij zien kansen wegvallen om zich te ontwikkelen: in het onderwijs, op de arbeidsmarkt en in de samenleving. Daarom moeten we juist nu oog hebben voor de jongere generaties om ervoor te zorgen dat er voor hen perspectief blijft bestaan. Blijven investeren in goed onderwijs is daarvoor essentieel.

In ons advies *Vooruitzien voor jonge generaties* van juni dit jaar hebben we als Onderwijsraad vijf onderwijsvraagstukken benoemd waarvan het zeer loont om erin te investeren. Investeren met toereikende financiering en gericht beleid, maar ook met tijd, aandacht en volharding in de onderwijspraktijk. Het gaat om 1) leraren- en schoolleiderstekorten; 2) kansengelijkheid; 3) leesvaardigheid; 4) toetreding tot de arbeidsmarkt en een leven lang ontwikkelen; en 5) toetsing en examinering. Deze vraagstukken speelden al vóór de coronacrisis, raken direct aan de kernfuncties van het onderwijs en hebben door de crisis des te meer aandacht nodig. De raad ziet deze vijf vraagstukken als *no-regret* investeringen. Oftewel: aandacht daarvoor zal in de toekomst geen grond voor spijt zijn.

Een van die vijf vraagstukken breng ik hier speciaal onder de aandacht, namelijk dat van leesvaardigheid. De leesvaardigheid van Nederlandse jongeren gaat hard achteruit. Een kwart van 15-jarigen kan niet goed lezen, terwijl dat negen jaar geleden nog een tiende was. Een dik jaar geleden luiden wij als Onderwijsraad samen met de Raad voor Cultuur de noodklok over de slechte leesvaardigheid van jongeren. In ons advies *Lees!* roepen we op tot een leesoffensief; een integrale duurzame aanpak met aandacht voor goed leren lezen op school, diep lezen, voorlezen, leesplezier en lezen bij alle schoolvakken. We stellen een aanpak voor met leesspecialisten en leesconsulenten, leesonderwijs op de lerarenopleidingen, oog voor de invloed van digitalisering en online media. En met structurele samenwerking tussen bibliotheek en school en aandacht voor de rol van ouders en educatieve uitgevers.

Want jongeren die op hun vijftiende niet goed kunnen lezen, lopen het risico op laaggeletterdheid als zij volwassenen zijn, en daarmee op werkloosheid, sociaal isolement, een slechtere gezondheid en armoede. Leesvaardigheid is de sleutel tot alles: succes op school, kans op werk en meedoen aan democratie en samenleving. Als we nu niet voldoende investeren in leesvaardigheid door middel van adequate financiering, gericht beleid, tijd, aandacht en volharding, krijgen we daar op langere termijn als hele samenleving grote spijt van. Goed leren lezen hoort tot de kernfuncties van het onderwijs, daar moeten de jongere generaties op kunnen rekenen. Investeren in leesvaardigheid is daarmee nu eens te meer van groot belang.

Edith Hooge
Voorzitter Onderwijsraad

onderwijsraad

FOTO: KATJA MALI

Op weg naar gezonde verleiding in en rondom school

Is jouw school een luilekkerland?

Met een gezonde schoolomgeving kun je een actieve bijdrage leveren aan het gezond laten opgroeien van kinderen en jongeren. Maar wat kun je precies allemaal doen als school en hoe pak je het aan?

DOOR ROEL HERMANS

Onderweg naar school, tijdens de pauze en na schooltijd: jongeren komen vrijwel overal in aanraking met eten en drinken. Ook op televisie, sociale media en online video platforms worden ze verleid met prikkels om te eten. Het overgrote deel van deze eetprikkels komt voort uit producten die geen Schijf van Vijf-producten zijn, bijvoorbeeld frisdrank, pizza en hamburgers. Deze voedingsmiddelen dragen weinig bij aan een gezond eetpatroon. Wat er in of rondom school gekocht wordt kan bovendien positief of negatief bijdragen aan het imago. Het is dan ook niet eenvoudig voor jongeren om iets gezonds te kiezen als de hele vriendengroep gaat voor de ongezonde keuze. Inzicht in de verschillende factoren die de eetkeuzes van jongeren kunnen beïnvloeden is dan ook de eerste stap op weg naar verbetering van het voedingspatroon.

De fysieke en sociale omgeving

De afgelopen tientallen jaren is het steeds makkelijker geworden om te kiezen voor calorierijk eten en drinken dat veel suiker, zout en verzadigd vet bevat. Deze producten zijn namelijk relatief goedkoop, worden in grote porties aangeboden en zijn bijna overal verkrijgbaar. Bovendien wordt er op tal van verschillende manieren reclame voor gemaakt, zowel online als offline. Al deze prikkels wakkeren de eetlust behoorlijk aan. En eenmaal trek gekregen blijkt het een flinke uitdaging voor veel jongeren om niet tot aankoop of consumptie over te gaan.

Tegelijkertijd speelt eten en drinken een belangrijke rol in het sociale leven van jongeren. Niet alleen het eetgedrag van ouders, maar ook dat van leeftijdgenoten beïnvloedt wat en hoeveel er gegeten wordt. Zo zijn scholieren bijvoorbeeld eerder geneigd om meer te snacken en te drinken als hun leeftijdgenoten dit ook doen, met name wanneer deze producten volop beschikbaar zijn in de schoolkantine of automaten op school.

Hoe kun je als school jongeren ondersteunen bij het maken van gezonde keuzes?

Jongeren willen echt niet alleen snacken en snoepen. Maar het thema 'gezond eten' staat nu ook weer niet bovenaan hun prioriteitenlijstje. Jongeren vinden het belangrijk om hun eigen keuzes te maken als het om hun eten en drinken gaat. Maar de overheid, ouders en school kunnen hen wel ondersteunen in het maken van gezonde keuzes, zo geven zij zelf aan.

Het veranderen van de huidige eetomgeving is een van de krachtigste middelen om eetkeuzes van jongeren te beïnvloeden. Door de schoolomgeving bijvoorbeeld gezond in te richten, kunnen scholen een actieve bijdrage leveren aan een gezonde eetomgeving voor jongeren. School is een plek waar alle kinderen en jongeren komen. Het stellen van

voorwaarden aan het eten en drinken dat binnen deze leeromgeving wordt aangeboden en genuttigd, is dan ook gerechtvaardigd én nodig.

De laatste jaren is het voedingsaanbod op veel scholen al behoorlijk verbeterd. In lijn met de Richtlijnen Gezondere Kantines van het Voedingscentrum is er bijvoorbeeld meer gezond eten verkrijgbaar én wordt dit aantrekkelijk aangeboden aan scholieren. Dit is een mooie ontwikkeling. Maar het is nog te vroeg om te juichen. Nog niet alle schoolkantines zijn gezond in Nederland. Bovendien ontbreekt het soms nog aan duidelijk voedingsbeleid op scholen. In een goed voedingsbeleid staat wat de school concreet doet om bij te dragen aan gezondheid en goed eetgedrag van leerlingen. Zonder een dergelijk beleid stranden of ontbreken duurzame acties om de eetomgeving op scholen te verbeteren.

Lespakketten over gezond eten

Als docent kun je leerlingen ook rechtstreeks ondersteunen bij het maken van gezonde keuzes. Het Voedingscentrum heeft hiervoor speciale lespakketten over voeding ontwikkeld voor het voortgezet onderwijs en mbo.

- In het gratis online lespakket Weet wat je eet leren leerlingen zelfstandig over gezond, veilig en duurzaam eten. Het pakket sluit aan op de kerndoelen voor de onderbouw van vmbo, havo en vwo en is geschikt voor het mbo. Het bestaat uit 10 online lessen. Kijk op www.wwje.nl voor meer informatie.
- Speciaal voor het mbo zijn drie lessen ontwikkeld in het kader van vitaal burgerschap. Deze lessen gaan over gezond eten, voedselverleidingen, herkomst van eten en voedselverspilling. De nadruk ligt op inzicht verkrijgen en zelf doen.

Daarnaast kun je als docent ook zelf met ze aan de slag. Scholieren foto's laten maken van hun eetomgeving en die vervolgens samen bespreken geeft bijvoorbeeld een goed beeld van de

Jongeren willen echt niet alleen snacken en snoepen

eetomgeving in en rondom de school. Maar je kunt ook met elkaar in gesprek gaan over sociale beïnvloeding. Herkennen jongeren situaties uit het dagelijks leven waarin ze beïnvloed worden door hun leeftijdgenoten om ongezonde keuzes te maken?

Verandering kost tijd

Toegegeven: het veranderen van de eetomgeving en het voedselvaardiger maken van jongeren zal tijd kosten. Zeker zonder een instrument als wet- en regelgeving. Toch laten de resultaten van het programma De Gezonde Schoolkantine zien dat het veranderen van die ongezonde eetomgeving in scholen mogelijk is. En ook is er bewijs dat de inzet van voedseleducatie jongeren daadwerkelijk meer kennis geeft over gezond eten en drinken.

Als docent speel je misschien niet de hoofdrol, maar je kunt wel een bijdrage leveren! Zou het niet mooi zijn als scholen onderdeel uitmaken van een bredere maatschappelijke beweging waarin een gezonde leefstijl de aandacht krijgt die het verdient? Laten we samenwerken aan een omgeving die zo is ingericht dat jongeren verleid worden om gezonde keuzes te maken voor voedsel dat ook nog eens vers is en goed smaakt. Een omgeving waarin ze door iedereen ondersteund worden om gezond te eten, zonder voelbare betutteling. Ik denk dat het kan!

Dr. Roel Hermans is expert voeding en gedrag bij het Voedingscentrum.

Meer informatie over lesmaterialen voor het po, vo en mbo
www.voedingscentrum.nl/onderwijs
 Meer informatie over het programma De Gezonde Schoolkantine
www.voedingscentrum.nl/gezondeschoolkantine

Werken in het onderwijs is intensief. We menen te weten waar het aan ligt: aan de geringe autonomie en hoge eisen. Maar weten we daarmee om te gaan? Hebben we de afgelopen maanden ervaringen opgedaan waarvan we kunnen leren? We hebben bewezen dat we beschikken over veerkracht, laten we doorpakken met leerkracht.

Vitaliteit van leraarschap vraagt aandacht voor de binnenkant

Van veerkracht naar leerkracht

DOOR MARCEL ELSENAAR

Half maart werden we overvallen door het sluiten van de scholen. In heel Nederland werd onderwijs een nieuwe maatschappelijke opgave. Ouders zaten met kinderen thuis, tenzij ze zelf een vitaal beroep hadden. Hoe vitaal het belang was van het werk dat leerkrachten en docenten dag in dag uit doen werd in één klap duidelijk. Over het lerarentekort en de werkdruk hoorde je opeens weinig meer. Iedereen was druk bezig om het onderwijs opnieuw uit te vinden, nu via online middelen. Er was veel samenwerking, actieve ondersteuning vanuit besturen en directies, soms met hulp van deskundigen van buiten. En binnen enkele dagen was op de meeste scholen een nieuwe vorm uitgevonden om door te gaan met leren. Een huzarenstukje!

Druk druk druk

Maatschappelijke ontwikkelingen hebben hun weerslag op de school, net als op de zorg en de politie. 'Als het regent in de samenleving, stormt het in de school' schreef socioloog Kees Schuyt al een tijd geleden¹. Dat maakt het beroep intensief, zeker ook omdat leraren hoge eisen aan zichzelf stellen, grote betrokkenheid hebben bij hun leerlingen. Maar de druk komt ook van beleidsmakers die vanuit een maakbaarheidsgeloof vaak een beroep doen op het onderwijs voor maatschappelijke vraagstukken² en tegelijk vanuit managementdenken³ hameren op opbrengsten en doorstroomcijfers. Binnen de school maken mondiges leerlingen en hun ouders het niet gemakkelijker om met de niet-maakbaarheid om te gaan. Als het niet goed gaat met een kind moet daar direct een oplossing of een schuldige voor zijn. Ga er maar aan staan.

Onderwijs is een maatschappelijk goed. Elke zichzelf respecterende samenleving wijdt haar kinderen en jongeren in, zodat ze deel uit kunnen maken van die samenleving. En als het even kan, ook gaan bijdragen aan de verbetering van de samenleving. In die samenleving zijn leraren de mensen die we dat toevertrouwen omdat zij beschikken over de talenten, kennis en vaardigheden om dat goed te doen. Het onderwijs vindt plaats in scholen, en leerlingen worden ingedeeld in groepen, omdat er zo op een efficiënte manier een leeromgeving kan worden geschapen waarin leerlingen kennis opdoen, vaardigheden ontwikkelen en zich ontwikkelen in een sociale context. Gert

Biesta³ heeft heel mooi beschreven welke virtuositeit het onderwijs vraagt: als leraar ben je voortdurend met al je leerlingen bezig om simultaan te schaken op drie onderling verbonden schaakborden. Kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming vinden voortdurend tegelijk plaats, en de leraar moet dus fit zijn, goed voorbereid, en snel kunnen beoordelen wat in een situatie het belangrijkste is voor ontwikkeling van de leerlingen.

De onderbreking als leermoment

Het plots wegvallen van het normale onderwijsarrangement, de onderbreking van het normale, had een aantal belangrijke effecten:

- Binnen de nieuwe beperkte mogelijkheden moesten leerkrachten met collega's autonoom bepalen wat voor de periode van lockdown echt belangrijk was om leerlingen te laten doen. In de praktijk betekende dit een keuze voor de kwalificerende leeractiviteiten.
- Zonder veel te weten van de technische mogelijkheden bij de leerlingen thuis en de geschiktheid van ouders om leerlingen te begeleiden bij het schoolwerk moesten middelen en programma's gekozen worden om dat onderwijs vorm te geven. Het onderwijs was plots individueel en dat gaf veel discussie over kansenongelijkheid.
- Het wegvallen van het sociale. Leerkrachten misten de directe waarneming van het effect van hun keuzes. Leerlingen misten de sociale dynamiek die hun dag kleurt. Het sociale verband blijkt een heel belangrijk onderdeel van onderwijs.
- De structuur viel weg. Normaal zorgt de schoolbel, het klaslokaal en het dagrooster (VO) voor structuur waarmee je de dag zinvol doorkomt. Nu moesten ze daar zelf voor zorgen. Zoals een leerling het verwoordde: "Het moest plots helemaal uit jezelf komen. Zelf bepalen of je je bed uit komt, wanneer je aan je schoolwerk begint, wat je wel of niet doet". Tegelijk waren er ook leerlingen die ontdekten dat ze de lessen niet echt nodig hadden, die 's morgens vroeg al begonnen met hun taken en voor twaalf uur klaar waren.

Dit zijn terugkerende elementen in gesprekken met leerkrachten en schoolleiders vanuit de vraag "Hoe kunnen we ons voordeel doen met wat er aan het licht gekomen is?" Dat begint met het onderscheiden wat ons vitaal en veerkrachtig maakt, en onze deskundigheid en passie voor het werken

Leraren stellen hoge eisen aan zichzelf

in het onderwijs voorop te stellen. Meer aandacht voor de binnenkant. Zoals een leerkracht eens opmerkte tijdens een expeditie geïnspireerd leraarschap: "We klagen wel over die werkdruk, maar we vergeten om tegendruk te vormen vanuit onze eigen passie, betrokkenheid en deskundigheid."

Samen werken aan goed onderwijs

Meer aandacht voor de binnenkant betekent in de praktijk dat we op andere manieren samen werken aan goed onderwijs en daarbij ook aandacht besteden aan de vraag wat dan 'goed' is. Om daar te komen is meer nodig dan vergaderen en jaarplannen. Zelf betrokken zijn om de vertaling te maken van de bedoelingen van onderwijs voor kinderen en de samenleving helpt om in de praktijk goede keuzes te maken. Het helpt om een eigen kwaliteitscultuur te ontwikkelen waar ouders en omgevingspartners van de school bij betrokken zijn. Activiteiten die daar bij horen zijn bijvoorbeeld: vanuit dagelijkse praktijken met elkaar het gesprek aangaan over momenten dat je het even niet weet. Ruimte scheppen voor het gesprek over de maatschappelijke vraagstukken die met de leerlingen mee de school in komen en daarin als team een gezamenlijke houding bepalen. Samen een deskundige uitnodigen om van te leren. En: het gesprek met leerlingen aangaan over goed onderwijs, en de verschillende leerbehoeften. Het blijkt vaak een goudmijn.

Vitaal en veerkrachtig leraarschap

In de veerkracht die we hebben ervaren zitten heel veel leermomenten. Laten we die meenemen in de praktijk van de komende jaren en samen blijven werken aan het mooie - en vitale - beroep van leraar. Vanuit Verus ondersteunen wij dat graag door het organiseren van bijeenkomsten van de Kennisalliantie Goed en Geïnspireerd Onderwijs, de identiteitsdag *Vitaal en veerkrachtig leraarschap* op 4 november 2020⁴ en vele vormen van ondersteuning bij onderwijsontwikkeling.

Marcel Elsenaar (melsenaar@verus.nl) is adviseur duurzaam onderwijs en identiteit bij Verus.

Vereniging voor katholiek en christelijk onderwijs

- ¹ Kees Schuyt, Het onderbroken ritme, Kohnstammlezing 2001
- ² Marjolein Quené, Voorbij de managementmaatschappij, Lemniscaat 2018
- ³ Gert Biesta, Het prachtige risico van onderwijs, Phronese 2015
- ⁴ Meer info op www.verus.nl/identiteitsdag

COLUMN //

Investeren in brede schooldag

Het lerarentekort is groot, de werkdruk is hoog, de kwaliteit van het onderwijs staat onder druk én de kansenongelijkheid groeit. Het wordt steeds duidelijker dat een deel van die problemen opgelost kan worden als kinderopvang en onderwijs de handen ineenslaan. Ook de coronacrisis maakte duidelijk dat kinderen en ouders erbij gebaat zijn als onderwijs en kinderopvang samen optrekken. Wat als we een team maken van pedagogisch medewerkers, leerkrachten en andere professionals, een mix van mensen met een mbo-, een hbo- en een wo-opleiding die samenwerken aan de ontwikkeling van kinderen?

Anders organiseren

Oplossingen ontstaan onder meer als we het werk anders organiseren. Samenwerking en meer tijd vormen de sleutels voor de oplossing. Wat als we de formele lestijd in het basisonderwijs iets omlaag en de tijd voor 'brede talentontwikkeling', sport en ontspanning omhoog brengen? Gedurende de dag bieden leerkrachten, pedagogisch medewerkers en andere experts een breed aanbod aan alle kinderen. Zo'n dag zou er voor een kind bijvoorbeeld zo uit kunnen zien: de dag begint met taal bij een leerkracht, dan sporten met de pedagogisch medewerker, een rustige gezamenlijke maaltijd tussen de middag, gevolgd door rekenen in een klein groepje en dan theater met aandacht voor taal met een pedagogisch medewerker. Als de ouders die dag werken en hun kinderen later op de dag willen ophalen, dan is er voor de kinderen een ontspannend aanvullend programma. Het werk van de leerkracht wordt zo interessanter: er is immers meer specialisatie mogelijk. De leraar staat er bovendien niet meer alleen voor; het breed samengestelde team is verantwoordelijk. Ook het werk van de pedagogisch medewerker wordt inhoudelijk boeiender en de kans op een volwaardig arbeidscontract wordt groter.

Verstandige politieke keuzes

Er is een groot draagvlak om de voorzieningen van onderwijs en kinderopvang anders te organiseren, zodat de problemen in samenhang én door samenwerking opgelost kunnen worden. Het Platform de Toekomst van Arbeid¹ heeft samen met met VNG, PO-Raad, BMK en Regiegroep Kindcentra 2020 uitgewerkt hoe die brede schooldag te organiseren en te financieren is. De grote winst van dit voorstel is dat ook de werkgevers van Nederland overtuigd zijn van de noodzaak te investeren in brede talentontwikkeling voor alle kinderen. Ook het kabinet oriënteert zich op de toekomst van het stelsel van kindvoorzieningen middels de Scenariostudie Vormgeving Kindvoorzieningen.² De komende maanden worden spannend. Gaan politieke partijen dit opnemen in hun verkiezingsprogramma's, zodat een nieuw kabinet eindelijk stappen zet om de talenten van ieder kind tot bloei te laten komen? Wij zijn benieuwd!

Gijs van Rozendaal

Voorzitter regiegroep Kindcentra 2020 en lid van het Platform de Toekomst van Arbeid.

1 www.toekomstvanarbeid.nl/publicaties/investeren-in-mensen/

2 <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2020/07/06/tussen-rapportage-scenariostudie-vormgeving-kindvoorzieningen>

Interview Margreet de Vries

"Het onderwijsveld is veerkrachtig"

Dat scholen half maart hun deuren

moesten sluiten kwam niet helemaal

als een verrassing. Vanzelfsprekend

was de impact groot voor alle spelers

in en om de school. Margreet de Vries,

directeur-bestuurder van EDventure,

maakt een eerste balans op.

DOOR NOORTJE KNULST

U bent directeur-bestuurder van de branchevereniging van onderwijsadviesbureaus. Hoe heeft uw branche de coronacrisis beleefd?

"Op 15 maart werd besloten dat vanaf 16 maart de scholen hun deuren zouden sluiten. Dit besluit kwam niet onverwacht. Er werd al weken over gesproken. En ook in onze dienstverlening zagen wij iets veranderen. Al een aantal weken voor de scholensluiting werd duidelijk hoe corona ook ons zou gaan raken. Teamtrainingen die stonden gepland werden afgezegd, symposia werden uitgesteld in verband met te weinig aanmeldingen, gesprekken op scholen en dyslexiebehandelingen op scholen konden niet doorgaan. Kortom, voor ons was het misschien iets minder abrupt dan bij andere sectoren. Maar natuurlijk heeft de scholensluiting ook onze sector hard geraakt. Onze leden zijn partners van onderwijsorganisaties. Het is niet ingewikkeld om te bedenken wat de impact is voor onze branche als deze onderwijsorganisaties hun deuren moeten sluiten."

Hoe zijn de onderwijsadviesbureaus hiermee omgegaan?

"Het was voor iedereen een situatie waar je je niet op kon voorbereiden. Het mooie was

dat we heel snel in de startblokken stonden om de uitdaging waar het onderwijs voor stond zo goed mogelijk het hoofd te bieden. Al snel werd duidelijk dat er niet zozeer op technisch gebied ondersteuning van ons nodig was. De grote techbedrijven hadden binnen korte tijd alles klaar staan. Kleinere technische bedrijven daaromheen boden hun ondersteuningsarsenaal ook in een rap tempo aan. Scholen lieten hun veerkracht zien door de leerlingen snel van de juiste leermiddelen te voorzien. Digitale klaslokalen werden ingericht, leermiddelen werden digitaal beschikbaar gesteld. Een enorme energie kwam los en leidde in een aantal dagen tot een operatie die zijn weerga niet kent. Toch kwamen ook snel de vragen op. Want leermiddelen klaarzetten is één, goed lesgeven op afstand is een tweede. Onderwijskundige afwegingen zijn ook bij onderwijs op afstand essentieel. Naast de instrumentele kant was het zaak om snel dit gesprek met scholen weer te kunnen voeren, zodat deze pedagogische en didactische afwegingen weer richtinggevend werden en niet de beschikbaarheid van digitale middelen of de mate van digitale geletterdheid van de leerkracht. Scholen en schoolbesturen gaven aan daar ondersteuning op nodig te hebben.”

Dus jullie bureaus waren al snel weer aan de slag?

“Ja en nee. Veel scholen hadden, heel begrijpelijk, hun handen vol aan de praktische organisatie en kwamen aan de meer onderwijskundige vraagstukken niet toe. Om toch op korte termijn onze expertise beschikbaar te stellen, organiseerden onze leden open spreekuren. Door deze dienstverlening gratis beschikbaar te stellen, konden leerkrachten, schoolleiders of beleidsmedewerkers van schoolbesturen snel bij ons terecht voor alle uiteenlopende vragen die te maken hadden met de scholensluiting en onderwijs op afstand. Ik ben er trots op dat onze bureaus zich zo snel op deze manier hebben ingezet. Het ‘gewone’ werk was echter zo goed als volledig weggevalen.”

Jullie leden zijn ook actief op het gebied van dyslexie. Liep die dienstverlening verder?

“Natuurlijk had de scholensluiting ook hier een grote impact. Toch konden de meeste dyslexiebehandelingen snel opgestart worden. Door de behandelingen die normaal gesproken op school of op locatie plaatsvonden om te zetten naar online-behandelingen hebben de meeste kinderen die bij ons in behandeling waren nagenoeg geen achterstand

opgelopen. We maakten ons wel zorgen over die leerlingen die nog niet in een behandeltraject zaten, maar nu met een grote lees- en spellingsachterstand thuis aan de slag moesten met hun schoolwerk. Gelukkig kwam de soms al jarenlange samenwerking tussen de onderwijsadviesbureaus en scholen hier goed van pas en wisten de interne begeleiders onze orthopedagogen snel te vinden.”

Is het onderwijsveld veerkracht?

“Natuurlijk heeft het onderwijs met alle spelers in en om de school, van leerkracht tot schoolleiders, van ouders tot kind, van bestuurders tot adviseurs iets onvoorstelbaars neergezet. En dat in een zeer korte tijd. Dat noemen we veerkracht. Als je veerkrachtig bent, dan ben je in staat om tot andere oplossingen te komen, op een andere manier samen te werken en misschien met nieuwe mensen samen te werken. Dus ja, het onderwijsveld is veerkrachtig. Veerkracht kan letterlijk ook betekenen dat je weer terug kunt schieten in oude gewoontes. Ik ben niet van de school dat altijd alles anders moet, maar toch ik hoop toch wel dat we ervan geleerd hebben.”

“Want de coronacrisis heeft ook risico’s blootgelegd; scholen kregen geen contact met kwetsbare gezinnen, langdurig zieke kinderen of thuiszitters werden vergeten bij het klaarmaken van de onderwijspakketjes voor leerlingen, veel kinderen hadden geen beschikking over een laptop of tablet. En meer op landelijk niveau: zonder duidelijke richting ging veel kostbare tijd verloren aan het wiel opnieuw uitvinden of het zoeken naar relevante informatie in de berg aan informatie die online werd gepresenteerd.”

Vindt u dat de overheid een sterkere rol had moeten pakken?

“In de eerste plaats zou ik vooruit willen kijken en niet terugkijken en met een vingertje wijzen naar wat er allemaal niet goed is gegaan. En als we dat dan doen, dan hoop ik dat de overheid het rapport van de WRR ter harte neemt. Zij stellen dat de crisis wel de grenzen heeft blootgelegd van de overheid als ‘scheidsrechter’ die alleen kaders stelt. Dat juist in een heftige crisis die er ‘opeens’ is, je een overheid nodig hebt die inhoudelijk bijstuurt. Wat doen we wel, wat doen we niet? Als we kijken naar de essentiële vaardigheden van leerlingen, wat is dan het minimale dat we de leerlingen mee willen geven in deze periode? Hoe gaan we om met leerlingen die al op achterstand staan? Maar ook: welke hulptroepen staan er om het onderwijs die ons kunnen helpen? Bereid je nu voor op een mogelijke tweede scholensluiting, ook al is deze misschien niet landelijk, maar regionaal of lokaal. Vertrouw daarbij ook op de maatschappelijke betrokkenheid van private partners in het onderwijs, zoals onderwijsadviesbureaus, die in staat zijn om snel te schakelen. Zet nu alvast de lijnen uit – wat weten we uit de wetenschap, welke praktijkvoorbeelden hebben we over wat heeft gewerkt, wat hebben scholen nodig om de basisvaardigheden op afstand aan te leren of te onderhouden? Koppel hierbij de instrumentele voorwaarden aan kennis en kunde. Wat mij betreft laten we echte veerkracht zien als we bij een volgende crisis goed voorbereid zijn.”

EDventure

Vereniging van adviesbureaus voor onderwijs en jeugdhulp

De sluiting van de scholen maakte een enorme energie los

COLUMN

De volgende stap zetten

(Veer)krachtig onderwijs, een passend thema voor deze editie van de onderwijskrant. Want naast creativiteit en vindingrijkheid heeft het onderwijs de afgelopen periode ook zeker haar veerkracht laten zien. Hierdoor stond het afstandsonderwijs binnen no time in de steigers. En ondanks de hobbels stak iedereen de schouders eronder. Leraren, onderwijsassistenten, schoolleiders en schoolbestuurders hebben samen alles op alles gezet om het onderwijsproces zoveel mogelijk te continueren. En dat is, en blijft, een groot compliment waard.

De energie, het doorzettingsvermogen en de tomeloze inzet was overal voelbaar, zowel binnen onze sector als ver daarbuiten. Nieuwe samenwerkingen ontstonden, dilemma’s werden gezamenlijk opgepakt en het onderwijs paste zich razendsnel aan. Maar ook de kansengelijkheid in het onderwijs werd pijnlijk zichtbaar en de zorgen over onderwijsachterstanden namen toe. Er waren leerlingen zonder laptop of ouders met wie geen contact te krijgen was. Maar bovenal werd, meer dan ooit, duidelijk dat de school voor kinderen een veilige plek is.

Toch heeft deze crisis niet alleen maar kommer en kwel gebracht. En soms gaat leren nou eenmaal gepaard met horten en stoten. Zo bleek de samenwerking met de Kinderopvang tijdens de sluiting cruciaal. En deze samenwerking is nu sterker dan ooit tevoren.

Daarom is het belangrijk om verder te kijken naar wat we uit de afgelopen periode kunnen leren, en hoe we dat kunnen behouden. Veel schoolbesturen zijn al aan de slag gegaan met deze inventarisatie op de eigen scholen. Vanuit de PO-Raad willen wij dit landelijk in kaart brengen met behulp van de Monitor Hybride Onderwijs. Inmiddels hebben ruim 3600 onderwijsprofessionals, leerlingen en ouders aan deze monitor deelgenomen. Ook jouw mening en ideeën zijn van harte welkom.

Nooit eerder is er op zo’n grote schaal gebruik gemaakt van ICT en technologie in het onderwijs. Dat brengt ons bij de volgende uitdaging. Hoe zorgen we dat we doordacht digitaliseren en regie pakken op de digitalisering in het onderwijs? We leven in een wereld waarin digitale ontwikkelingen zichzelf razendsnel opvolgen en de invloed van grote technologiebedrijven groeit. Regelmatig ontvangen wij nog signalen dat de markt onvoldoende naar het onderwijs luistert. Daarom is het belangrijk dat we als sector de volgende stap zetten. De PO-Raad wil dit gesprek samen met haar leden en samenwerkingspartners verder brengen.

In de natuurkunde betekent veerkracht ‘het weer aannemen van de oorspronkelijke vorm’. Iets waar we, ten tijde van het afstandsonderwijs, reikhalzend naar hebben uitgekeken. Want zoals we inmiddels allemaal weten: uiteindelijk gaat er niets boven fysiek onderwijs, met de leraar en leerlingen samen in een klas. Op het moment van schrijven zijn alle scholen weer volop aan de slag. De PO-Raad zal er alles aan doen om de scholen, veilig en verantwoord, open te houden.

Tegelijkertijd moeten we helaas rekening houden met mogelijke lokale of regionale lockdowns. Hopelijk worden deze scenario’s geen werkelijkheid. Maar mocht dit toch zo zijn, dan weet ik dat het onderwijs is toegerust met lef, creativiteit én veerkracht.

Ik wens alle onderwijsprofessionals en leerlingen een goed en gezond schooljaar toe.

Rinda den Besten
Voorzitter PO-Raad

PO RAAD

Achterstand compenseren en ieders eigenheid waarderen: dat werkt

Gelijke kansen voor elk kind

Sommige leerlingen hebben moeite met de Nederlandse taal, maar spreken wel meerdere andere talen. Misschien vinden ze zinsopbouw lastig, omdat die in hun moedertaal anders is. Een leerkracht die daar oog voor heeft, kan hen beter helpen. En, minstens zo belangrijk: als de leerkracht de waarde erkent van wat kinderen wél weten en kunnen, voelen zij zich meer thuis en gaan ze beter leren.

DOOR MARIJKE NIJBOER

Er is al veel kennis beschikbaar over hoe je gelijke onderwijskansen kunt bevorderen, en hier komen steeds nieuwe inzichten bij. Scholen die zijn betrokken bij de Werkplaats Onderwijsonderzoek Amsterdam (WOA), boeken successen met het toepassen van deze inzichten en helpen ook om nieuwe kennis te verwerven. Monique Volman, hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam en lid van de Raad van Toezicht van SLO, pleit voor een onderzoekende houding bij scholen. “Als je dingen in je eigen situatie gaat uitproberen, is het belangrijk om zicht te krijgen op of het werkt en onder welke condities.”

Hoge verwachtingen

Veel verwachten van leerlingen: dat blijkt bijvoorbeeld goed te werken. Onderzoek wijst uit dat leerlingen zich gaan gedragen naar de verwachtingen die leerkrachten uitstralen. Het hebben van hoge verwachtingen is dus belangrijk. Annette van der Laan van SLO: “Vaak maken leerkrachten onbewust en onbedoeld toch nog onderscheid tussen leerlingen, en die voelen dat aan. Het is goed om je bewust te worden van je drijfveren en te oefenen in het hebben van hoge verwachtingen, los van de achtergrond van leerlingen.”

Bewust differentiëren

Differentiëren wordt gezien als effectieve manier om alle leerlingen op hun eigen niveau aan te spreken. Maar uit onderzoek blijkt dat het werken in vaste niveaugroepen de verschillen juist kan vergroten. Het onderwijs in de laagste groep is minder uitdagend en leerlingen komen zo'n groep niet meer uit. De verschillen tussen de niveaugroepen worden ook steeds groter. Fluïde groepen werken wél: daarbij kijk je per vak waar een kind thuis hoort, en kinderen kunnen gemakkelijk wisselen van groep. Ook is het goed om leerlingen met diverse niveaus en achtergronden samen te brengen. Zo leren ze omgaan met verschillen en krijgen ze begrip voor elkaars achtergronden. Het bevorderen van sociale cohesie is óók een taak van de school.

Voortbouwen op taalontwikkeling

Leerlingen komen met uiteenlopende taalvaardigheden de klas binnen. Dat er thuis een andere taal wordt gesproken, is op zich geen probleem, zegt Nynke Jansma van SLO. “Als er sprake is van taalontwikkeling, kun je daarop voortbouwen. Er is meer achterstand wanneer er thuis weinig met het kind wordt gesproken, er een beperkt vocabulaire wordt gebruikt en weinig wordt (voor)gelezen.” Monique sluit zich hierbij aan. De WOA, waarbij zij betrokken is, onderscheidt de compenserende en waarderende aanpak. “Wanneer leerlingen thuis minder Nederlandse taal meekrijgen, compenseer je dat met aandacht

Wat is kansengelijkheid?

Schoolsucces wordt steeds meer afhankelijk van de achtergrondkenmerken van leerlingen zoals opleiding en inkomen van de ouders, moedertaal en etniciteit. Kansengelijkheid gaat over het voorkomen of opheffen van de invloed van deze kenmerken op schoolsucces.

voor de taalvaardigheid. Bij de waarderende aanpak houd je rekening met dat ze thuis wel degelijk andere talen spreken. En heb je aandacht voor wat kinderen allemaal wel weten en kunnen. Ze kennen misschien Jip en Janneke niet, maar kunnen wel hele stukken uit de Koran citeren. Er zijn steeds meer projecten rond meertaligheid, waarbij in de klas wordt stilgestaan bij de verschillende talen die kinderen spreken. Je kunt een leerling een les over een taal laten geven, of op basis van dingen die kinderen kunnen en weten, projecten opzetten waarbij je hen even in het zonnetje zet.”

Verborgene kennisbronnen waarderen

De WOA heeft net een onderzoek afgerond naar de verborgen kennisbronnen van leerlin-

gen. Daarbij gebruiken leerkrachten de kennis en ervaring die kinderen meebrengen als opstap om verder te leren. “Een stille kleuter, net uit het buitenland gekomen, komt ineens los tijdens een gesprek over dieren die zich verstoppert. Zij vertelt over een boom waaronder zij zich verstopte. De leerkracht vindt samen met haar op internet een afbeelding van de juiste boom, en het meisje mag in de kring vertellen. Haar zelfvertrouwen groeit, de andere leerlingen leren haar wat beter kennen en leren iets over bomen en verstoppert.”

Ouders

Natuurlijk zijn de ouders heel belangrijke partners bij het vergroten van onderwijskansen. In het boekje met resultaten van de eerste drie jaar van de WOA staan verschillende onderzoeken naar ouderbetrokkenheid beschreven. Deze gaan bijvoorbeeld over de vraag hoe je als school kunt bevorderen dat ouders met verschillende achtergronden elkaar meer ontmoeten. De Sint Janschool (zie kader) betreft ouders actief bij het leren.

Vroeg voorsorteren

De overstap van het primair naar het voortgezet onderwijs is een bepalend moment.

“Oefen in het hebben van hoge verwachtingen, los van de achtergrond van leerlingen”

Sint Janschool: verschillen erkennen en inzetten

De Sint Janschool in Amsterdam doet binnen de Werkplaats Onderwijsonderzoek Amsterdam mee aan een onderzoek gericht op gelijke onderwijskansen. De school, met leerlingen uit allerlei windstreken, neemt onderzoek ter harte waaruit blijkt dat het goed is om de verschillen tussen leerlingen te erkennen en daar actief op in te zetten. Adjunct-directeur Dienneke Blikslager: “Wij halen meerwaarde voor het leren uit het erkennen van de eigen achtergrond van leerlingen. Dat is goed voor het welbevinden van het kind, en we gebruiken die kennis bij ons onderwijs. Eritrese gezinnen, bijvoorbeeld, eten pannenkoekjes gevuld met groente en vlees of vis en gebruiken geen bestek. Dat is goed om te weten als je het over eetgewoontes hebt. Het is verrijkend voor kinderen om te leren dat het bij iedereen anders is. Dat kan bij jonge kinderen al, door bijvoorbeeld te vragen welke geluiden een koe, een hond of een kip maakt in de verschillende thuistalen.”

Dienneke: “Wij hebben ook gezinnen bestaande uit twee vaders, twee moeders of een moeder met twee vaders op afstand. Het is goed als leerkrachten stilstaan bij die diversiteit en nadenken over wat dat betekent voor het onderwijs.” Nog zo’n voorbeeld: voorlezen. Dat is in Nederland heel gewoon, maar in veel andere landen niet. Keur dat niet af, is de boodschap. “Vraag liever: wat doen jullie thuis om het gezellig te maken? Speel je dan een spelletje of maken je ouders iets lekkers te drinken?” Dienneke: “Als een opa een kind elk weekend meeneemt met vogeltjes kijken, is het zonde om een saai lesje over duiven en mussen te geven. Dat kind kan daar misschien wel mooi over vertellen. Het gaat erom dat je het hele kind ziet, zodat het zich competent voelt en beter tot leren komt.”

De vier bij dit project betrokken scholen geven de ouders van leerlingen in groep 3 een selectie van essentiële schoolwoorden. Bij rekenen zijn dat bijvoorbeeld woorden als erbij, eraf en totaal. “Daar geven we de ouders ook beeldmateriaal bij. Met het verzoek om het thuis in hun voorkeurs taal over deze begrippen te hebben. De onderzoekers kijken of dat tot opbrengsten leidt.”

“Het gaat er ook om”, zegt Dienneke, “dat de ouders betrokken zijn en zich bij machte voelen om het kind te helpen bij schoolwerk. Ook daar wordt onderzoek naar gedaan.”

zij. “Maar we kunnen het niet alleen. Dit is een belangrijke opgave voor maatschappij en politiek.” Monique wijst erop dat, nu er corona heerst, het bevorderen van de kansengelijkheid extra aandacht verdient. “Je merkt hoe belangrijk de school is als fysieke ontmoetingsplaats. Ongelijkheden worden scherper. Het is belangrijk dat kinderen naar een plek kunnen waar iemand aandacht voor ze heeft en ze worden geholpen om zich verder te ontwikkelen. Nu we allemaal weer naar school gaan, moeten we goed bekijken welke achterstanden moeten worden verholpen.”

- Meer informatie:
- De publicatie Werk maken van gelijke kansen van Linda van den Berg, Eddie Denessen en Monique Volman is gratis te downloaden: didactiefonline.nl/artikel/werk-maken-van-gelijke-kansen
 - Resultaten en publicaties van verschillende WOA-projecten: woa.kohnstamminstituut.nl

Kinderen kunnen terecht in zeven verschillende richtingen, van vmbo-basis tot en met gymnasium. “Ons systeem is net een sjoelbak”, zegt Annette. “Wie eenmaal in een bepaald vakje zit, komt daar niet zo snel meer uit.” Het Nederlandse onderwijsstelsel maakt het lastig om naar een ander niveau door te stromen. Sommige scholen doen daar nog een schepje bovenop door bijvoorbeeld te werken met ‘smalle’ brugklassen en schoolsoorten op verschillende locaties te huisvesten. Dan

worden de verschillen tussen docententeams en programma’s nog groter. “Maar ook als het stelsel zou veranderen, komen er leerlingen binnen met allerlei achtergronden en verschillende taalvaardigheden. Gelukkig kunnen scholen ook binnen het huidige systeem al veel doen”, zegt Annette.

De school kan het niet alleen
Het onderwijs heeft een belangrijke rol bij het vergroten van de kansengelijkheid, zegt

ADVERTENTIE

Het beste lesmateriaal over geld!

- ✓ Minimale voorbereiding
- ✓ Ondersteunende filmpjes
- ✓ Aansprekend lesmateriaal
- ✓ Voor alle groepen
- ✓ Alternatief voor rekenles
- ✓ Uitgebreide lesbrieven

ruim 2500
basisscholen
gebruiken het
Eurowijs
lesmateriaal

98%
van de leerkrachten
beveelt het
lesmateriaal aan
bij collega's

Leerkrachten
geven het
lesmateriaal een
8,5

Bestel nu het lesmateriaal voor jouw groep. Ga naar eurowijs.nl/onderwijskrant

Flexibel onderwijs vraagt om houvast

Langzaam dringt het besef door hoe de wereld veranderd is door de pandemie die zich sinds het begin van dit jaar verspreidt. Iedereen die met onderwijs te maken heeft, en dus wie niet, ervaart de gevolgen. Of we het willen of niet: hybride onderwijs blijft.

DOOR FRANS SCHOUWENBURG, ERWIN BOMAS EN NADIA DEMARET

W e kijken nog een beetje verbijsterd naar de afgelopen zes maanden, waarin scholen het flink voor de kiezen kregen. Van een totale sluiting in maart, een gedeeltelijke heropening in juni, tot de eindsprint in juli. En terwijl we dit schrijven starten het basis- en middelbaar onderwijs weer op, maar weet niemand hoe de volgende maand eruit zal zien. Als u dit leest is het (bijna) oktober. Wie had ooit kunnen denken dat we in augustus niet zouden kunnen voorspellen hoe een gemiddelde schooldag in oktober eruit zal zien, laat staan dat we op de lange termijn in staat zullen zijn goed onderwijs te blijven verzorgen?

Flexibel organiseren

Of we het willen of niet: hybride onderwijs blijft bij ons. Dit hoeft geen ramp te zijn, integendeel, maar het vraagt wel van alle betrokkenen een inspanning om het onderwijs flexibeler te organiseren en het zo sterker, schokbestendiger en beter te maken voor de lange termijn. Die inspanning bestaat eruit om in een onzekere situatie toch ruimte te maken voor het stellen van de juiste vragen. Als je het hebt over flexibel of veerkrachtig onderwijs, dan kun je snel denken aan de invulling: anders roosteren, geen vaste groepen, meer op afstand en met ict werken. Maar een uitzonderlijke situatie zoals deze coronaperiode vraagt allereerst om een flexibiliteit van geest; kunnen omschakelen en snel bereid zijn het anders te doen, te leren. Door ruimte te maken voor het stellen van de juiste vragen, te experimenteren, te leren en te blijven praten met elkaar, creëren we de collectieve vaardigheid en bereidheid om snel te schakelen mocht dat nodig zijn.

De paradox is dat flexibiliteit eerst vraagt om houvast; een stevige basis waarin iedereen zich herkent. Uit literatuur over verandering management blijkt dat je in stormachtige tijden kunt meeveren als je goed geworteld bent. Dat houvast is te vinden in wat blijvend is: de onderwijsdoelen, de gedeelde onderwijsvisie en de waarden waar de school voor staat.

Het opnieuw (in dialoog) bespreken van de onderwijsdoelen en visie op goed onderwijs zorgt ervoor dat iedereen elkaar goed 'verstaat' en kan reflecteren op alle onverwachte werkzaamheden. Een andere manier om houvast te vinden is het bespreken van de waarden die bij veerkrachtig en flexibel onderwijs belangrijk zijn. In de afgelopen maanden zagen we de volgende drie waarden die om extra aandacht vragen van veel betrokkenen:

- Investeren in **betekenisvol contact** - zien we alle kinderen en zien we hoe het gaat?
- **Gelijkheid** - kunnen we alle kinderen dezelfde mogelijkheden bieden?
- **Autonomie** - in hoeverre hebben leerlingen

De coronaperiode vroeg om flexibiliteit van geest en bereid zijn te leren

de vrijheid om te kiezen wat ze leren, waar, wanneer, met wie en hoe?

Zet waarden centraal

Ict is onmisbaar bij het flexibel organiseren van onderwijs. Maar digitalisering die voorbijgaat aan de onderwijswaarden, kan er zelfs voor zorgen dat bepaalde waarden, zoals betekenisvol contact, gelijkheid en autonomie onder druk komen te staan.

De drie vragen van hierboven speelden in iedere situatie, elke dag, en zijn bij onderwijs op afstand onlosmakelijk verbonden met ict.

- **Betekenisvol contact** - Bereik ik mijn leerlingen wel en hoe goed is de kwaliteit van dit contact? Laten we andere vormen en contactmomenten onderzoeken en rege-

len. Laten we ouders erbij betrekken. Goed werkende technologie thuis, zonder de benodigde persoonlijke begeleiding vergroot de ongelijkheid. De grootste risico's hebben jongeren met emotionele problemen en niet zo goed ontwikkelde digitale vaardigheden. Deze leerlingen kunnen 'zoekraken' in de digitale wereld, in plaats van dat ze geholpen worden verder te komen.

- **Gelijkheid** - Hoe kan ik online goed lesgeven, zodanig dat iedere leerling elke dag leert wat hij of zij moet leren? Laten we als leraren hierin samen optrekken, de taken verdelen, ons laten scholen om goede online instructie te geven. En laten we met elkaar afspraken maken over hoe we alle leerlingen goed kunnen begeleiden online en op school.

- Autonomie - Kunnen leerlingen voldoende zelfstandig werken en blijven ze gemotiveerd? Laten we ze in opdrachten meer keuzemogelijkheden geven om dit te bevorderen.

Onder druk wordt alles vloeibaar, is het gezegde, maar op iedere school zag je hoe de praktische omstandigheden ook meteen de discussies over de meest essentiële vragen op gang bracht. Meer informatie over waardevol digitaliseren en het bespreken van ethische vraagstukken vind je in het rapport Waarden Wegen: kn.nu/waardenwegen.

Hybride en blended onderwijs

Uit onderzoek (NRO Kennisrotonde publiceerde onlangs een nuttige paper over blended learning, namelijk ‘Onderwijs op school en thuis: wat zijn effectieve combinaties?’) weten we dat blended learning en de combinatie van contactonderwijs en online onderwijs een positief effect heeft op de leerprestaties. De combinatie is dus effectiever dan volledig traditioneel of volledig online-onderwijs. Het online medium is hierbij niet de succesfactor, maar de combinatie van factoren zoals de manier waarop instructie wordt gegeven, de variatie aan leermaterialen en de leertijd. (Spanjers et al 2014, US department of education 2010). Maar onderzoek benadrukt ook dat leerlingen in blended onderwijs vooral problemen hebben met zelfregulatie en het omgaan met de technologie: digitale geletterdheid. Dit zijn belangrijke conclusies bij het ontwerpen van flexibel onderwijs, maar hier geldt ook: er is extra aandacht nodig voor de deskundigheid van leraren. We weten immers dat het goed combineren van de hiervoor genoemde factoren samenhangt met de didactische capaciteiten en digitale geletterdheid van de leraar.

Ook in tijden waarin we naar hybride en flexibel onderwijs streven, is de inzet van ict in het onderwijs dus pas effectief als er een duidelijke koppeling is met de onderwijsvisie en met de waarden van de school of het bestuur. De visie, de deskundigheid van medewerkers, de gebruikte inhoud en toepassingen en de infrastructuur moeten met elkaar verbonden zijn om ict echt goed voor het onderwijs te laten werken. De menselijke en materiële randvoorwaarden moeten met elkaar in balans zijn om de vruchten van ict-gebruik te plukken. Het mooie is dat dit proces zich in de eerste maanden van de lockdown spontaan op iedere school afspeelde. Ict was plotseling nergens meer een doel op zich, maar was volledig dienend aan de doelen van de school: om contact te leggen met leerlingen, instructie te geven en leerlingen zelfstandig aan de slag te laten gaan.

Ervaringen met flexibilisering

In de periode voor en kort na de zomer hebben we veel schooldirecteuren en bestuur-

Meer samenwerken maakt een team minder kwetsbaar

ders gesproken. De manier waarop ze tegen de organisatie van afstandsonderwijs aankeken was heel verschillend maar onze indruk is dat scholen die al voor de corona-tijd een ontwikkeling hadden ingezet naar meer maatwerk en flexibel organiseren van onderwijs, daar nu hun voordeel mee doen. Scholen die bijvoorbeeld leerpleinen hebben en werken met leerlijnen die de leerlingen kennen en waarin ze keuzes kunnen maken, hebben een voordeel ondervonden tijdens de crisis. Meer samenwerken tussen leraren en afstappen van de routine “het is mijn klas, het zijn mijn leerlingen” maakt een team veel minder kwetsbaar voor uitval. Maar ons idee is vooral dat de meeste flexibiliteit bestaat in schoolteams met een cultuur van samen zaken bespreken en samen onderwijs ontwerpen en aanbieden, steeds weer even reflecteren op het waarom, de doelen, de visie en de waarden, om van daaruit verder te bouwen aan een nieuwe situatie.

Landelijk onderzoek

Alles begint bij het weten wat we willen en weten of het kan. Een belangrijke stap om

hier meer inzicht in te krijgen, is door mee te doen aan een landelijk onderzoek over hybride leren in het primair en voortgezet onderwijs, in samenwerking met de PO-Raad en KBA Nijmegen. Meer informatie hierover vindt u op kn.nu/monitorhybride. Deelname verschaft u inzicht in hoe het hybride leren van de afgelopen maanden is verlopen bij ouders, leerlingen en leraren. U ontvangt een rapportage over uw eigen school en u vindt de landelijke bevindingen terug in de Monitor Hybride onderwijs op kennisnet.nl. Flexibel onderwijs vraagt om veerkracht en flexibiliteit van geest. Dit lukt door steeds de bedoeling centraal te zetten en daarbij de benodigde ict te kiezen, samen.

FOTO: VALERIE KUYPERS

COLUMN

Binnenboord houden

Kiezen we de vuurpijlen of de waterflessen? Er bestaat een mooi teamspel dat op schoolkampen wordt gespeeld, maar ook bij professionele teamtrainingen. In het spel is de nood aan de man, want de boot is lek. Maar gelukkig ligt er aan de horizon een onbewoond eiland dat je nét kunt bereiken als je niet te zwaar bent. Dus je doel is duidelijk en je moet goed samenwerken: snel kiezen wat het belangrijkste is. Wat wil je behouden en wat zet je als team toch maar overboord? De zware drinkwatervoorraad of de lichte seinmiddelen?

Door corona kwam dit voorjaar de nood daadwerkelijk aan de man, ook in het onderwijs. Onverwachts moest er snel worden gehandeld. Maar het gemeenschappelijke doel bleek voor iedereen kristalhelder: wat is het belangrijkste voor de leerlingen? En vervolgens: hoe gaan we alles regelen? Schoolteams, besturen en schoolleiders maakten heldere keuzes. We zagen als inspectie, en als samenleving, dat het onderwijs met evenveel daadkracht als veerkracht reageerde op de plotseling veranderde situatie.

Het afstandsonderwijs werd in recordtijd gemeengoed - waarbij veel ouders ineens zelf ondervonden welke cruciale rol scholen eigenlijk spelen. En onze inspecteurs troffen veel inspirerende initiatieven aan. We zagen bijvoorbeeld hoe een school een helpdesk inrichtte voor thuiswerkende leerlingen. Of neem de scholen die extra ondersteuning organiseerden voor taal en rekenen. En belangrijker, we zagen veel scholen die heldere keuzes maakten, stevig prioriteiten stelden. Om te doen wat nodig is. Zoals bijzondere aandacht voor de kinderen die buiten de boot dreigden te vallen. Leerlingen die niet verschenen op de Zoom-afspraak, of die het thuis lastiger bleken te hebben met schoolwerk. Juist die kwetsbare groepen zijn ook voor ons als inspectie een extra zorg. Want alle leerlingen moeten goed onderwijs krijgen, ook als sommige tijdelijke maatregelen langer nodig blijken.

En als straks alles voorbij is, dan is het zaak de goede ervaringen te behouden. Zoals de vele nieuwe manieren om ouders nog sterker te betrekken. Maar vooral: de ervaring dat we eendrachtig kunnen samenwerken, ook samen met gemeenten en jeugdzorg. En de ervaring dat keuzes maken essentieel is, prioriteiten stellen, ‘nee’ durven zeggen tegen zaken die afleiden of afremmen. Omdat nu eenmaal niet alles kan.

En bovenal hoop ik met u dat alle leerlingen straks op een goede en vruchtbare schooltijd kunnen terugkijken. Ook al verliep misschien de musical, de eindexamentijd of het schoolkamp niet op de normale manier.

We hoorden trouwens ook van scholen dat hun teamsamenwerking en trots afgelopen tijd een enorme boost heeft gekregen. Dat begrijp ik goed. Samen een echte noodsituatie het hoofd weten te bieden, tegen die ervaring kan geen teamspel op. En als team mag je het resultaat vieren. Ik zou er de vuurpijlen voor kiezen.

Alida Oppers
Inspecteur-generaal van het onderwijs

COLUMN

Wat willen we vasthouden?

Je kunt de krant niet openslaan, de radio of de tv niet aanzetten, of het gaat over het onderwijs. Ook nu weer, want voor het eerst sinds 15 maart starten de (vo)scholen weer met alle leerlingen en medewerkers *op school*. Iets meer dan een half jaar geleden had niemand kunnen bedenken dat dat ooit zo bijzonder zou zijn want wat is vanzelfsprekender dan de start van weer een schooljaar? Maar inmiddels, ruim een half jaar verder, zijn we eraan gewend geraakt dat alles er net even anders uitziet dan normaal, hebben we ons dagelijks doen en laten aangepast en houden we er rekening mee dat situaties ook zo weer kunnen veranderen.

Het aantal grote besluiten dat tijdens een crisis van deze omvang wordt genomen is duizelingwekkend. En veel van die besluiten raakten het onderwijs en daarmee de scholen, de leerlingen en leraren, in het hart. Toen de regio 'Midden' half juli als laatste op vakantie ging, kwam er een einde aan een periode van vier maanden die voor iedereen nieuw was. Niemand had ooit meegemaakt dat de schoolgebouwen twee en een halve maand nagenoeg gesloten waren, of dat het centraal examen werd geschrapt. Niemand had ooit een 'anderhalvemeterschool' ingericht. En toch ging het onderwijs door. Wie begin dit jaar had voorspeld dat nagenoeg alle scholen binnen een paar dagen onderwijs op afstand zouden realiseren, zou voor gek zijn verklaard.

We zijn inmiddels vele dilemma's, maatregelen en persconferenties verder, maar als mij iets is bijgebleven is het het besef dat als de urgentie hoog is, het onderwijs blijkbaar razendsnel kan veranderen. In het belang van leerlingen. Het onderwijs werd in een paar maanden tijd (weliswaar tijdelijk) grondig verbouwd terwijl de winkel openbleef. De collectieve leercurve van de sector was nog nooit zo steil. Maar de grote vraag is wat we ervan meenemen. Hoe benutten we geleerde lessen in de toekomst? Op scholen heb ik de afgelopen maanden vaak gehoord dat er veel goeds is om te behouden. Als vereniging hebben we de commissie Damhof ingesteld om dat voor de sector in kaart te brengen.

Jullie zullen jezelf en collega's waarschijnlijk dezelfde vraag stellen -wat leren we van deze unieke periode? - en anders roep ik jullie op dit te doen. Ook al zijn jullie druk met het onderwijs aan leerlingen, het contact met hen en al het andere dat het onderwijs zo mooi en belangrijk maakt - en worden jullie daarnaast in beslag genomen door noodzakelijke randvoorwaarden om onderwijs op school weer mogelijk te maken: ventilatie-eisen, en het handhaven van de afstand tussen leerlingen en personeel. De kranten zullen er nog wel even vol mee staan, met praktijkverhalen die tonen hoe groot de inzet, daadkracht en veerkracht van de sector is. Eigenschappen die we nog een tijdje langer nodig zullen hebben. Het wordt een marathon. Die houden we vol, in het belang van de leerlingen, want die hebben ons nodig.

Paul Rosenmüller

VORAAD

Vereniging van scholen
in het voortgezet onderwijs

Onderwijs toont kracht en flexibiliteit tijdens corona

Van de een op de andere dag was het stil in de lokalen. Het lesgeven moest online verder. In de zomervakantie spraken we drie onderwijsprofessionals. We blikten met hen terug en vooruit. 'Als je dit van tevoren had zien aankomen, had je er eerst drie maanden training op gezet.'

DOOR EDWIN VAN BAARLE

Het moest allemaal zo snel', vertelt Marijke van Amersfoort (61), directeur van basisschool Samenspel in de Amsterdamse Bijlmer. "We konden ons nauwelijks voorbereiden. Het duurde even voordat we doorkregen dat de situatie langere tijd zo zou blijven. Dat het over meer ging dan alleen wat huiswerk meegeven. Leerkrachten moesten online aan de slag. En niet iedereen is even digitaal vaardig. Kinderen hebben niet allemaal thuis een computer, of kunnen er nauwelijks rustig werken. Tegen dat soort problemen liepen we aan."

Creatief

Maar het onderwijs liet zich al snel van zijn beste kant zien. "Leerkrachten werden ontzettend creatief. Als je dit van tevoren had zien aankomen, had je er eerst drie maanden training op gezet. Maar omdat het nu opeens moest, bleek iedereen elkaar snel te kunnen vinden en te helpen."

Jan Beemster (55) werkt als technisch onderwijsassistent (TOA) op het Atlas College in Hoorn. Hij herinnert zich de begintijd van corona als: "een trein die langzaam tot stilstand komt. In eerste instantie deed ik nog allerlei klusjes op school: schoonmaken, opruimen en voorraden aanvullen. De praktische zaken die je normaal gesproken in de week voor de zomervakantie doet. Ik dacht, dit duurt een maand misschien. We probeerden het werk zodanig in te richten dat de practica door konden gaan. Al snel bleek dat onhaalbaar. Qua roosters was het onmogelijk, met de hoeveelheid kinderen die op school zou moeten komen. En de docenten kozen ervoor om vooral de theoretische kant van het vak doorgang te laten vinden. Dat hield voor ons TOA's in dat we op een gegeven moment nog maar één dag naar school hoefden te gaan. Toen ook dat leek te stoppen, ben ik naar mijn leidinggevende gegaan en heb gevraagd of er misschien andere taken waren voor mij. Gelukkig had ze nog iets: de opvang op school van kinderen

uit sociaal-armere gezinnen en leerlingen die moeite hadden met studeren thuis. Daar heb ik toen geholpen."

Mooie dingen

Sjirksjoerd Jager (29), docent Burger-schap op mbo-instelling Rijn IJssel in Arnhem, vertelt: "Het begin was omschakelen. Ineens zit je thuis. De eerste dag moesten we allemaal naar school toe, spullen ophalen, en daarna weer zo snel mogelijk weg. Met de mededeling dat wij sowieso de komende drie weken thuis moesten werken. Ik dacht inderdaad dat we binnen een paar weken weer gewoon naar school zouden gaan. Dat bleek wat langer te duren."

"Ik ben al m'n studenten een voor een gaan bellen om te vragen hoe het ging", gaat hij verder. "En of het lukte om schoolwerk te doen en structuur aan de dag te geven. Dat is voor hen ook belangrijk."

Maar heftige tijden kunnen ook mooie momenten met zich meebrengen. De computers en internetaansluitingen bijvoorbeeld, die de Amsterdamse onderwijs-wethouder Moorman regelde voor de leerlingen van Van Amersfoort. En er was hilariteit. Jager: "Een collega vertelde me over een student die examen via Microsoft Teams moest doen. Hij verscheen in beeld in zijn Elmo-onesie, omdat hij net wakker was. Dan lach je je natuurlijk helemaal kapot als docent."

Nieuwe lockdown?

Na enige tijd vonden alle onderwijsvormen hun weg, binnen de kaders van

Het onderwijs liet zich van zijn beste kant zien

FOTO: PIM RAS

de richtlijnen uit Den Haag. Hoe het de komende tijd verder gaat, weet niemand. Blijven de scholen open of komt er een nieuwe lockdown? Van Amersfoort vindt dat zorgelijk. “De lockdown kwam nu in maart, ver in de tweede helft van het schooljaar. Dan kennen de leerkrachten hun leerlingen, weten wat ze aankunnen en wie ze extra in de gaten moeten houden. Maar nu hebben die leerkrachten weer allemaal nieuwe kinderen voor hun neus. Ze moeten zich in hen kunnen verdiepen. Een band met ze opbouwen. Ik hoop dat ze die ruimte krijgen.” In de scholen wordt intussen alles zo veilig mogelijk ingericht. Beemster behandelt bijvoorbeeld de labjassen waarin wordt gewerkt. “Die worden met 0,2% waterstofperoxide ingespoten, want een hele lichte concentratie daarvan zorgt ervoor dat de virusdeeltjes doodgaan. Dat betekent wel dat ik rekening moet houden met een uurtje lesgeven, jassen spuiten, en dan het andere uur weer lesgeven. En zorgen voor ventilatie. Dat is het belangrijkste wat er is.” Bij mbo-docent Jager gaat de instelling gedeeltelijk open. “Wij gaan werken met

halve klassen. Van een klas met twintig studenten bijvoorbeeld, zijn er tien aanwezig in het lokaal en de andere tien volgen online de les. Ik ben benieuwd hoe dat gaat. Het lijkt me lastig als je iets uitlegt. Met de studenten in de klas heb je het meeste contact. Maar je moet ook naar het beeldscherm kijken om te zien of ze het thuis hebben begrepen.”

Luister naar team

Op de vraag of Van Amersfoort nog een tip heeft voor andere schoolleiders, zegt ze: “Luister naar je team. Zet ze in hun kracht. Ik heb een kernteam samengesteld. Uit al die leerjaren, op mijn school heb ik alle klassen driedubbel, heb ik één leerkracht gekozen. En die vormen het kernteam. Daarin hebben we met elkaar afspraken gemaakt en besproken waar men tegenaan liep. Hoe pakken we het aan? Hebben jullie tips voor elkaar? Ga vooral niet zeggen als schoolleider wat de teamleden allemaal moeten doen, maar luister naar hun ideeën en oplossingen.” Jan de Vries, voorzitter van vakbond CNV Onderwijs, ondersteunt die oproep van

Komend schooljaar zal ook nog bijzonder zijn

harte. Ook hoopt hij dat het komende schooljaar het ministerie investeert in goed online onderwijs en het wegwerken van achterstanden. “En dat scholen ook de ruimte krijgen om dit op hun eigen manier, passend bij de school, het team en de leerlingen of studenten te doen. Afgelopen schooljaar was een gek jaar, maar komend schooljaar zal zeker ook nog bijzonder zijn. Juist nu zijn wij er als vakbond voor de leden. CNV Onderwijs zal de signalen, zorgen en vragen van het onderwijspersoneel blijven aankaarten aan de overlegtafels. Deze crisis heeft bewezen hoe onmisbaar, flexibel en professioneel het onderwijspersoneel is. Dat vraagt van werkgevers en het ministerie bescherming en waardering.”

De Nationale Onderwijsweek is trots op de samenwerking met haar partners in het onderwijs en de media.

Over veerkracht gesproken

Toen waren er geen toetsen en examens meer... 'Omdat de kinderen van groep 8 al zoveel dingen missen die het laatste jaar van hun basisschool speciaal maken, hebben we besloten de eindtoets toch in de weekplanning op te nemen...', lieten leerkrachten van de Edese schoolvereniging ons weten. Kernachtiger kun je de exceptie omstandigheden in schooljaar 2019-2020 nauwelijks duiden. Geen eindtoets in groep 8 van het primair onderwijs: niemand hield dat voor mogelijk.

Volgens cultuurfilosoof Gabriël van den Brink is '... het eindexamen een van de weinige – misschien wel het enige – echte overgangsrитуeel in het leven van de moderne mens...' (NRC, 28 maart 2020). Afsluitende toetsen en examens hebben óók een belangrijke sociaal-emotionele functie. Afsluiting in het voortgezet onderwijs (vo) zonder centraal examen (CE): voor het laatst gebeurde dat in 1945.

En er was meer. Substantiële verlenging van de afname-periodes voor centrale examens Engels en Nederlands in het mbo werd noodzakelijk toen deze centrale examinering stokte. De Staatsexamens Nederlands als tweede taal (Nt2) werden stilgelegd, met vergaande gevolgen voor kandidaten die dit diploma nodig hebben voor inburgeringsplicht of start van een opleiding. Inmiddels zijn ze – met inachtneming van de maatregelen – weer gestart, gelukkig.

Bij de Staatsexamens vo is misschien wel de ultieme veerkracht getoond: '9.000 keer maatwerk'. Examinering bleef mogelijk: tot en met digitale examinering vanuit Nederland van de Staatsexamens voor de kandidaten in Caribisch Nederland. En gelukkig kenden ook de vso-kandidaten hun vlagmoment: onderwijsminister Slob hees begin juli de staatsexamenvlag bij de Haagse Hoftoren.

Deze bijzondere omstandigheden brachten ook meteen vragen voort naar behoud van nú verworven mogelijkheden, ook voor de langere termijn. Verruiming van termijnen, extra focus op schoolexamens, meer flexibiliteit en digitalisering. Doet het 'nieuwe normaal' onder druk van een voorlopig aanhoudend coronavirus, in tijd en wellicht zelfs ruimte, beperkte afname-periodes vervagen? Enerzijds vind je de opvatting over het belang van het CE als belangrijk middel 'om kansengelijkheid tegen te gaan'. Aan de andere kant lees je over het CE als een 'ouderwets en achterhaald instituut'. De tijd zal het leren; de discussie hierover is gestart in het onderwijsveld!

Landelijke vergelijking van de waarde van diploma's en een gelijke 'lat' is in mijn ogen een groot goed. Een paspoort naar vervolgoopleidingen opent deuren voor alle leerlingen. Mijn devies is dan ook: het nu getoonde elan gebruiken om centraal georganiseerde toetsen en examens qua inhoud en vorm nóg meer van leraren te maken.

Het waren afgelopen tijd uitzonderlijke omstandigheden. Maar exceptioneel waren bovenal de leraren die zich inspanden om alle leerlingen een volwaardige afsluiting van hun schoolloopbaan te gunnen. Op alle niveaus: po, vo, mbo, en niet te vergeten bij de Staatsexamens vo en Nt2.

Over veerkracht gesproken.

Pieter Hendrikse
Voorzitter College voor Toetsen en Examens

College voor Toetsen en Examens

Saskia Wools, directeur divisie OK&I van Cito:

"Digitaal toetsen op afstand is een zoektocht"

Saskia Wools, de kersverse directeur divisie Onderzoek, Kennis en Innovatie van Stichting Cito zit vol plannen en ideeën. Het plan voor digitaal toetsen op afstand kwam door de coronacrisis in een stroomversnelling. "De uitdaging is nu om die kracht vast te houden én nog beter te benutten"

DOOR JUDITH VELDHUIZEN

Natuurlijk, de schok van de crisis was het heftigst op scholen en bij de leerlingen thuis. Maar ook bij Cito was het alle hens aan dek. Want ineens moest het volledige onderwijs op afstand ingeregeld worden, dus ook het toetsen. Saskia Wools: "We schoten met elkaar massaal in de actiestand. Het digitaal toetsen kwam in een stroomversnelling. De omwenteling waar scholen eigenlijk allang tegenaan hikten, werd noodgedwongen ineens mogelijk. En gerealiseerd. We zochten naar passende oplossingen en lokaal ontstonden er in de klas mooie, slimme dingen."

Belangrijk: gemotiveerde leerlingen

Een interessante periode dus voor Cito's onderzoeks- en innovatiedivisie. "Ja, dat zeker", beaamt Saskia. "Als wetenschappelijke afdeling kom je in een superdrive. Want eigenlijk is zo'n vernieuwingsproces één grote zoektocht. En twijfel is je brandstof. We richtten ons als onderzoekers en ontwikkelaars uiteraard al veel langer op het digitaal toetsen en alle aspecten daaromheen. Maar digitaal toetsen op afstand is toch net wat anders. Als je je leerlingen niet elke dag meer ziet, heb je als docent minder controle. Het draait dan nog meer om motivatie en zelfsturing. Eigenaarschap bij leerlingen wordt een bepalende factor. Maar hoe doe je dat?" Veel scholen en docenten klopten met vragen aan bij Cito. En dus zat Saskia's divisie ook praktisch niet stil. "Rondom de schoolexamens en de RV-toets richtten we een speciale helpdesk in, waar docenten terecht konden voor adviezen en praktische tips. We schreven whitepapers en maakten infographics over onderwerpen die ineens op ieders netvlies stonden, zoals surveilleren op afstand en openboek proefwerken. Inmiddels zijn we ook een onderzoek gestart naar leerdoeltoetsen voor eindexamenkandidaten. In dit onderzoek Toetsen op Maat, kijken we of het mogelijk is om snel te identificeren welke leerlingen een leerdoel wel of niet beheersen. Zo zie je als docent direct wie nog wat extra hulp nodig heeft."

Zorgen dat het eerlijk blijft

Ook in de periode van onderwijs op afstand werd dus getoetst. Maar – zeker in het begin – alleen minimaal. Saskia: "Niemand wist hoe lang de periode van schoolsluiting zou duren. Dus het reguliere toetsen werd in eerste instantie geschrapt. Veel scholen kozen ervoor om alleen de toetsen af te nemen die

wettelijk noodzakelijk waren, zoals de school-examens en de resultaatverbeteringstoets. Logisch. Wanneer je als docent je energie zó nodig hebt om je onderwijs op afstand in te richten en contact te houden met je leerlingen, is toetsing geen prioriteit. Je moet het wel in perspectief blijven zien."

Naarmate de coronaperiode langer duurde, startten veel scholen hun reguliere toetscyclus toch op. Saskia: "Want juist in een periode dat je elkaar minder ziet, is het voor leerlingen fijn om te weten waar ze staan en waar ze nog kunnen groeien. Het verklaart waarom digitaal toetsen zo'n vlucht heeft genomen. Sterker nog: op dit moment mag je concluderen dat je als docent eigenlijk niet anders meer kunt. De meerwaarde is in een keer duidelijk geworden. Net als de risico's eigenlijk. Ook die kwamen ongekend snel boven tafel. Hoe zorg je bijvoorbeeld dat het eerlijk blijft? Dat je opdrachten maakt die leerlingen motiveren en niet snel even kunnen opzoeken? Of waarvan ze de oplossingen niet makkelijk kunnen delen?"

Ook procesdata benutten

De kracht van het digitale duurzaam en blijvend benutten, wordt de uitdaging voor de komende periode. Saskia: "Voor iedereen is nu wel duidelijk dat een digitale toets geen papieren toets is die je even rechttop zet. Het is echt een andere manier van werken. En die zijn we met elkaar - op scholen, in de klas, bij leerlingen thuis, maar ook hier bij Cito – nu samen aan het ontdekken. De afgelopen maanden is er veel veranderd. Maar pas als je die veranderingen duurzaam kunt doorvoeren, heb je er wat aan."

En dus buigt Cito's divisie OK&I zich over de vraag hoe er op het toegenomen gebruik van digitaal toetsen kan worden voortgebouwd. Saskia: "We doen bijvoorbeeld onderzoek naar de inzet van simulaties. Digitaal is dat al een interessante uitdaging, en in een toets-

Naarmate de coronaperiode langer duurde, startten veel scholen hun reguliere toetscyclus op.

FOTO: STEPHANIE DE GROOT

context komen daar nog speciale vereisten bij. Daarnaast onderzoeken we in opdracht van het Franse ministerie van Onderwijs het gebruik van procesdata. Dat zijn bijvoorbeeld data als responstijden, waarmee je op een niveau dieper kunt kijken hoe een leerling een toets aanpakt. Als je dit type data kunt inzetten, gaat het bij toetsen ineens om meer dan alleen wat een leerling beheerst en wat niet."

Via de balans naar best practices

Daarnaast werkt Cito's divisie OK&I aan een volgende stap op basis van succesvolle praktijkvoorbeelden uit de klas. Saskia: "Zeker nu je ziet dat het langer gaat duren, is het goed om daarin de balans op te maken. Sterke, lokale oplossingen verdienen het om ze te verzamelen en waar mogelijk uit te vergroten naar best practices. Ook zo kun je het digitaal toetsen duurzaam maken. Als iedere docent kan profiteren van wat elders in het land ontdekt is, hoeft niet iedere school zelf het wiel uit te vinden."

En dus zoekt Saskia naar positieve verhalen, ervaringen en voorbeelden uit de afgelopen periode rondom digitaal toetsen. Hoe meer, hoe beter. Maar Saskia zet daar met haar

divisie uiteraard wat extra's bovenop. "Zoals het een goede wetenschappelijke afdeling betaamt, maken we waar mogelijk de koppeling met wetenschappelijk onderbouwde inzichten. Onze onderzoekers en ontwikkelaars willen namelijk analyseren waarom bepaalde praktijkvoorbeelden zo sterk zijn. Licht dat bijvoorbeeld aan het proces, het type vraag, of gaat het om eerlijkheid of een handigheidje? Daarmee zetten we onze expertise in op wat werkt in de praktijk. Die kennis houden we niet voor onszelf, maar delen we ook met het onderwijs. Zo maken we samen het nieuwe onderwijs op afstand krachtiger".

Welke sterke oplossingen heb jij de afgelopen periode toegepast in het digitaal toetsen (op afstand)? Heb jij ideeën, verhalen, ervaringen waar onderwijscollega's hun voordeel mee kunnen doen? Deel je tips en trucs met Cito en mail naar citolab@cito.nl.

COLUMN //

Toen het spannend werd

Je kon erop wachten. Op het moment dat het coronavirus de coronacrisis werd, doken, zoals in elke crisis, de eerste geluiden op dat we deze crisis toch vooral als kans moesten aangrijpen. Een gedwongen adempauze die de gelegenheid bood een aantal dingen echt anders te doen in onze maatschappij en economie. Ik heb nog maar weinig actie gezien. Het onderwijs heeft niet de kans gehad om tijdens de crisis te navelstaren en overpeinzen hoe het in de toekomst anders kan. Maar actie was er in overvloed. Het onderwijs is in korte tijd totaal anders ingericht; noodgedwongen is volop geëxperimenteerd en geïnnoveerd. Genadeloos kwamen kansen én sluimerende problemen haarscherp in beeld. Die snelle innovatie was best bijzonder voor een sector waar iedereen een visie op heeft, maar waarin het (misschien daardoor) zelden lukt iedereen voor zo'n visie te enthousiasmeren.

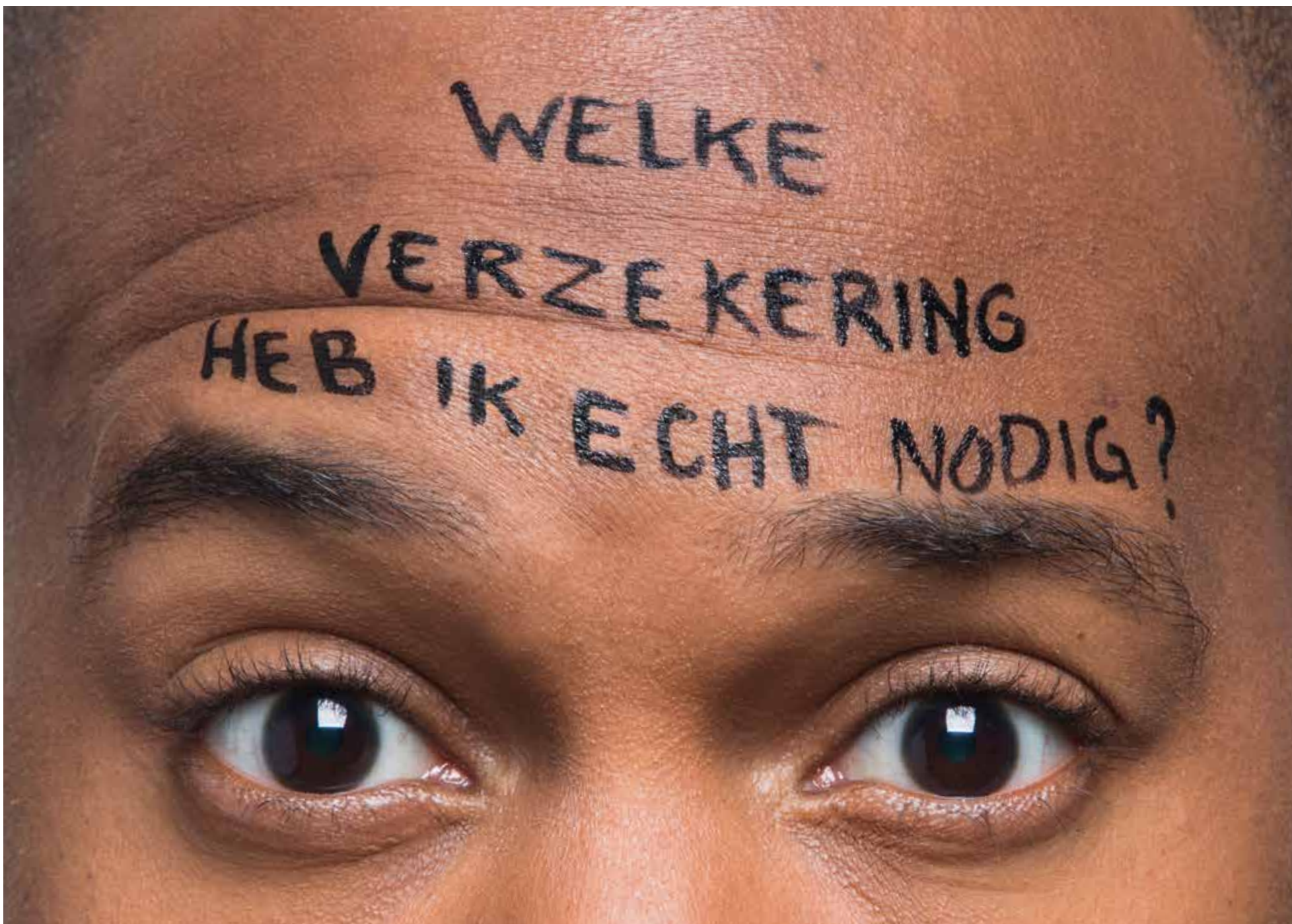
De abrupte overstap op digitaal onderwijs was voor iedereen wennen: docenten sprongen noodgedwongen over op digitale lessen, leerlingen kregen veel meer eigenaarschap en de meeste ouders waren opeens ook docent. Toen het echt moeilijk werd, voelde iedereen een gedeelde verantwoordelijkheid voor het onderwijs. Wat mij betreft is dat een belangrijke les: als het echt spannend is, voelen we ons blijkbaar samen verantwoordelijk. Maar eigenlijk is het onderwijs altijd spannend en belangrijk genoeg om een gedeelde verantwoordelijkheid voor te voelen. Waarom, bijvoorbeeld, verspillen we tijd en energie aan onzinnige concurrentie die ertoe leidt dat leerlingen een toenemende prestatiedruk ervaren? Druk vanuit thuis om op een zo hoog mogelijk niveau te slagen. Druk vanuit school om zo hoog mogelijke cijfers te halen. En druk om (buitenschoolse) activiteiten te ondernemen voor de toelating op het vervolgonderwijs.

Een andere les, een die geen verrassing hoeft te zijn: het is makkelijker schakelen en innoveren als je daar de faciliteiten voor hebt. De kansenongelijkheid in onze maatschappij en ons onderwijssysteem werd blootgelegd en uitvergroot. Voor alle leerlingen werd het bezit van digitale middelen een must, maar dat was voor lang niet iedereen weggelegd. Er is hard gewerkt om dat te repareren, maar een recht op digitale middelen voor elke leerling, bijvoorbeeld door de Wet Gratis Schoolboeken te innoveren, zou geen overbodige luxe zijn.

We hebben prachtige voorbeelden gezien van innovatieve digitale lessen. Maar hoe creatief ook, het gaat op school niet alleen om de lessen. Dat het welzijn van leerlingen achteruitging en de kansenongelijkheid toenam, toont vooral iets anders aan. Het enorme belang van de school als plek waar alle leerlingen rustig kunnen leren, waar leeftijdsgenoten elkaar kunnen ontmoeten en waar je je kunt ontwikkelen als mens. Dat misten we het meest tijdens de schoolsluiting, dus daar moet de focus op nu de scholen weer open zijn. Niet als grote visie, maar als gedeelde verantwoordelijkheid waar we nu aan kunnen werken.

Nienke Luijckx
Voorzitter Landelijk Aktie Komitee Scholieren (LAKS)

Joost weet het **Inkomen & Zekerheid**

Loyalis
een merk van a.s.r.

Hebt u vragen over inkomen en zekerheid?
Joost en zijn collega's bij Loyalis weten er alles van.
Maak kennis via loyalis.nl/onderwijskrant

Eén week scholing per jaar voor iedere werkende Nederlander

Een leven lang leren is voor iedereen van onmisbaar belang.

Daarom bundelen de Vereniging Hogescholen, MBO-raad en de VSNU hun krachten.

DOOR ADNAN TEKIN, MAURICE LIMMEN EN PIETER DUISENBERG

In maart 2020 moest het onderwijs halsoverkop volledig online worden vormgegeven. Nu er weer meer onderwijs op locatie mogelijk is, gaat in het mbo, hbo en wo de aandacht in het bijzonder naar praktijkonderwijs en zoveel mogelijk onderwijs op locatie voor de eerstejaarsstudenten. Maar de coronacrisis heeft niet alleen invloed op het onderwijs aan jongeren. Juist nu wordt eens te meer duidelijk dat een leven lang ontwikkelen via onderwijs voor iedereen, werkend en werkzoekend, van onmisbaar belang is. Grote sectoren in Nederland als de luchtvaart, de horeca, recreatie en cultuur verkeren in zwaar weer en de baan zekerheid van werknemers staat onder druk. Aan de andere kant zien we dat juist in sectoren zoals de zorg, het onderwijs en de ICT grote tekorten blijven bestaan. De veranderende arbeidsmarkt vraagt steeds meer van iedereen om zich continu te blijven ontwikkelen. En juist nu is het post-initieel onderwijs voor veel werkenden een uitkomst of een nieuw begin. Daarom is het goed als ook de vorm waarin we het leven lang ontwikkelen stimuleren, zich aanpast aan de moderne tijd: flexibel, op maat en emancipatoir.

Het mbo, hbo en wo willen bijdragen aan een doorbraak in Leven Lang Ontwikkelen (LLO) en daarom hun krachten bundelen. De Vereniging Hogescholen, de MBO-raad en de Vereniging van Universiteiten (VSNU) zien het publieke onderwijs als

een belangrijke motor voor emancipatie, economische groei in onze samenleving en kansengelijkheid. We bepleiten een aanvullend arrangement van publieke bekostiging in de vorm van leerrechten en komen met een geïntegreerd publiek LLO-aanbod in mbo, hbo en wo, afgestemd op de behoefte van de arbeidsmarkt.

Leerrechten

De kern van onze voorstellen is een basisrecht op ontwikkeling van één week per jaar voor iedereen. Indien alle Nederlanders extra tijd zouden besteden aan ontwikkeling, bij- of omscholing dan verdient dit zich grotendeels terug door een toename van inkomens en hogere baankansen. De leercultuur in Nederland zal hierdoor breed worden gestimuleerd. De Stichting voor Economisch Onderzoek heeft een analyse gemaakt van de impact van de voorstellen op de investeringen in scholing voor de verschillende opleidingsniveaus¹.

Geïntegreerd publiek aanbod

Wij willen op een zo kort mogelijke termijn een impuls geven aan omscholing en bijscholing, zeker nu de coronacrisis ons in economisch zwaar weer heeft gebracht. De volgende concrete initiatieven willen we zo snel mogelijk naar resultaten brengen. Hierbij zoeken we ook de samenwerking met zoveel mogelijk andere partners uit overheid en bedrijfsleven.

1. 'Tripadvisor' voor Leven Lang Ontwikkelen aanbod: een gezamenlijk platform om het LLO-aanbod te ontsluiten wordt nu ontwikkeld. Een eerste versie is dit najaar klaar. Dit platform kan ook eenvoudig met andere platforms worden gecombineerd.
2. De drie publieke onderwijssectoren zijn goed betrokken bij het initiatief van SZW en OCW om te komen tot een digitaal scholingsportaal: ikwilverderleren.nl
3. EDUmij: een digitale voorziening die het mogelijk maakt voor een lerende en zich ontwikkelende persoon om een leven lang digitaal toegang te hebben tot de eigen leer- en ontwikkelgegevens waarbij de scholingsresultaten gevalideerd worden beheerd en daardoor ook te gebruiken zijn door een werknemer in de relatie tot zijn of haar werkgevers
4. Microcredentials: binnen het Versnellingsplan digitalisering in het Hoger Onderwijs zijn het HBO en WO al langer bezig met microcredentials, een methodiek om aparte leermodules op kwaliteit te kunnen certificeren, zodat we een eenduidig systeem van publieke certificering ontwikkelen. Een invulling van microcredentials wordt dit najaar gelanceerd en is onder andere bedoeld om mensen te helpen met het sneller bij- en omscholen. Sommige mbo-scholen sluiten zich hier nu ook bij aan.
5. De mbo-sector bereidt zich, samen met sociale partners (via SBB), UWV, VNG en private erkende aanbieders (NRTO) voor op een stevig aanbod van concrete certificaatrajecten vanaf dit najaar. Deze trajecten zijn voor mensen die als gevolg van de coronacrisis plotseling in de WW terechtkomen en afgestudeerden die ineens geen perspectief meer hebben op – in ieder geval tijdelijk – een goede startbaan. Dit gebeurt in nauwe samenspraak met bedrijfssectoren en beroepsgroepen.

Wij hebben onze voorstellen onlangs aangeboden aan minister Koolmees van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. De coronacrisis verscherpt de noodzaak te komen tot een doorbraak in een Leven Lang Ontwikkelen. Scholing zal centraal moeten staan in de volgende fase van de herstelplannen voor de Nederlandse economie en voorstellen voor duurzame ontwikkeling. Alleen als overheid en onderwijs samenwerken, publiek en privaat, zullen we daarin slagen.

Adnan Tekin is voorzitter van de MBO Raad.

Maurice Limmen is voorzitter van de Vereniging Hogescholen (VH).

Pieter Duisenberg is voorzitter van de Vereniging van Universiteiten (VSNU).

Concreet bepleiten de Vereniging Hogescholen, de MBO Raad en de Vereniging van Universiteiten gezamenlijk:

1. Het introduceren van een systeem van individuele leerrechten aanvullend op het bestaande recht om als volwassene op een volgend onderwijsniveau tegen een bekostigd tarief een diploma te behalen;
2. De toekenning van een basisrecht ter waarde van 1 week scholing per jaar gedurende 40 jaar aan iedere werkende Nederlander vanaf 27 jaar.²
3. De toekenning van extra leerrechten aan werkenden zonder startkwalificatie, een entree-opleiding of een mbo2 diploma ter waarde van een extra week per jaar en aan werkenden met een mbo-3 of mbo-4 diploma ter waarde van een halve week extra per jaar;³
4. Het ontwikkelen en ontsluiten van een gezamenlijk onderscheidend publiek onderwijsaanbod dat thematisch aansluit bij de transities in de samenleving en de veranderende vraag op de arbeidsmarkt.
5. Het samen met relevante stakeholders inrichten van een infrastructuur die werkenden stimuleert om te gaan leren en drempels verlaagt om onderwijs te gaan volgen (bijv. het idee van werkwinkels).

¹ Kosten en baten van het toekennen van leerrechten aan de Nederlandse beroepsbevolking – SEO (april 2020)

² In de rapporten van SEO wordt met een prijs per module gerekend. Een module staat voor een volle week onderwijs (40 uur). Met een uur-prijs van 7,50, kost een module 300 EUR. Om voor iemand gedurende 40 arbeidsjaren elk jaar een module onderwijs te bekostigen is dus totaal 12.000 EUR nodig.

³ Volgens de bovenstaande berekening kost twee weken scholing per jaar over 40 arbeidsjaren totaal 24.000 EUR en anderhalve week per jaar totaal 18.000 EUR.

**Jij bent er voor anderen.
Wij zijn er voor jou.**

Samen krijgen we meer voor elkaar.

De coronacrisis heeft nog steeds gevolgen voor het onderwijs.
Maak jij je zorgen over jouw gezondheid en veiligheid?
CNV Onderwijs is er om jou verder te helpen. Sluit je aan!

www.cnv.nl/word-lid

Onderwijs dat het hart vervult

De voordelen van afstandsonderwijs werden de afgelopen maanden volop gesignaleerd. Maar met het verstrijken van de tijd kwamen ook knelpunten aan het licht. Een pleidooi voor onderwijs in nabijheid.

DOOR MARIEKE VAN IERSCHOT

Wat leert deze coronatijd ons leraren en docenten over onderwijs dat ertoe doet? Die vraag houdt mij bezig als ik mijzelf zie werken, pratend tegen het groene lampje, vier studenten in beeld, de rest uit beeld. De urgentie van de vraag ervaar ik als ik met mijn collega's in volle vaart op zoek ben naar noodoplossingen voor onderwijs op afstand, want hoe mooi alle online programma's zijn, het knaagt; 'echt' onderwijs is het niet. Op het journaal hoor ik de nieuwslezer praten over de inhaalslag die nodig is om leerstofachterstanden 'weg te werken'. Mijn onderwijshart knijpt samen. Er is een inhaalslag nodig op een ander, veel belangrijker terrein, zeker nu! Het terrein van persoonlijk contact, waar leraar en leerling, en docent en student, elkaar persoonlijk ontmoeten. In nabijheid, offline, met een vervuld hart.

Na ruim twee maanden online werken wordt het voor mij steeds duidelijker. Dit is niet mijn baan. Na wekenlang ingelogd zijn, begint het binnenin enorm te knagen. Ik ben het zat. Geen geklets tegen een apparaat, geen meeting zus en meeting zo, weg ermee. Noodgedwongen bedenk ik online lessen en volg ik bijeenkomsten, maar het treft mij niet meer. Ik word niet meer aangeraakt of aangedaan of aangesproken, niet meer meegenomen of in beweging gezet. Ik wil uitgelogd zijn en indalen, indalen in onderwijs dat ertoe doet.

Mijn hoofd zit na een dag online werken vol, maar mijn hart blijft onvervuld. Een vlak, onbestemd gevoel zingt na in mijn

lijf. En dat is nu precies waar het om draait in het onderwijs: een vervuld hart, vol met verhalen, ervaringen en ontmoetingen.

Tijdens live onderwijs laat ik ervaringen tot leven komen, zie ik reacties, verkleuringen in het gelaat, het verschuiven op een stoel, twinkende ogen of een diepe zucht. Ik maak oogcontact, lach, luister en ben ontroerd. Wie ik ben en wat ik bij me draag komt tot leven in het lokaal en in het samenzijn ontstaat een unieke ervaring, een voetafdruk die voor ieder anders is.

Het woord afstandsonderwijs klopt eigenlijk al niet. Onderwijs op afstand kan geen volwaardig onderwijs worden genoemd. Het onderwijsproces vindt namelijk altijd daar plaats waar onderwijsgegenden en zij die het ontvangen in nabijheid zijn van elkaar. Waar aanrakingen plaatsvinden doordat het verhaal van de leraar herkenning oproept, er door het verhaal verbanden gelegd worden en hier kennis aan gekoppeld kan worden. Zonder deze fysieke nabijheid is er geen onderwijs. De relatie tussen leraar en leerling, of docent en student, maakt de ervaring, maakt het verhaal, brengt nieuwe kennis tot leven en vult wederzijds het hart. Dat zorgt voor de lust en de kracht om te leven, te leren, te groeien en te bestaan. Daarom rust bij leraren en docenten een belangrijke taak op de schouders: de verantwoordelijkheid om in constante nabijheid van de leerling te zijn. Wie is dit kind, deze scholier of student? Wat is zijn verhaal, hoe laat hij zich zien in en buiten de klas? Dit vraagt van de leraar een sensitieve houding en een wakker waarnemingsvermogen, zodat verstaan kan worden wat achter bepaald gedrag schuilgaat. Deze specifieke pedagogische onderwijsprofessionaliteit is precies wat na maanden van vluchtig afstandsonderwijs hard nodig is: indalen in nabijheid. Zo kan onderwijs worden gegeven dat ertoe doet: onderwijs met een werking in de werkelijkheid.

Nu de scholen weer gestart zijn, willen leraren een flinke inhaalslag maken want de leerlingen hebben veel leerstof gemist. Met de vaart waarmee we online zijn gaan lesge-

ven willen we de crisis wegwerken. Na een noodtoestand die in veel gezinnen een grote impact heeft gehad: een krachtige vormende werking. De uitwerking van deze impact zal de komende tijd zichtbaar worden in het onderwijs. Ogenscheinlijk lijkt het misschien mee te vallen; de meeste leerlingen en studenten tonen zich flexibel en pakken de draad weer op. Leraren en docenten halen opgelucht adem; de periode van afstandsonderwijs wordt opzij gezet en het normale ritme kan weer worden opgepakt.

Maar als we de impact van de coronacrisis opzij zetten is de kans groot dat er een andere crisis ontstaat. Een complexe situatie gekenmerkt door kinderen, scholieren en studenten met onverwerkte ervaringen, ondefinieerbaar gedrag en een achterstand in de persoonlijke ontwikkeling. De innerlijke, menselijke behoefte om aangeraakt en gevoeld te worden, en de ander nabij te zijn is groter dan ooit.

Onderwijs in nabijheid heeft een inhaalslag nodig om een innerlijke crisis in leraren, leerlingen, docenten en studenten door te veel afstand te voorkomen. Voor ons als onderwijsprofessionals betekent het dat we de komende tijd met onze volle aandacht moeten vertrouwen op het kleine, het onzichtbare, het nog verborgene, het nog niet weten of kennen, het krachtige, het kwetsbare en het eigene van eenieder aan wie wij onderwijs geven en aan onszelf. Met alle liefde die we als leraar of docent in ons hebben. Losgetrokken van ons vertrouwde bestaan en werk nodigt deze coronatijd ons uit om ons werkelijk te verbinden aan het kind, de scholier en de student. Pas als we daar met aandacht en overgave de tijd voor nemen zal onderwijs in nabijheid ontstaan dat harten voedt en vervuld laat zijn.

Marieke van Ierschot is docent pedagogiek en onderzoeker aan het Lectoraat Natuur & Ontwikkeling Kind van Hogeschool Leiden.

MEESTERBAAN

NIEUW

Vind en boek ruim
2.000 cursussen
met korting via
MeesterBaan

Schrijf je gratis in voor:

- ✓ onderwijsvacatures per e-mail
- ✓ presentatie in de onderwijspool
- ✓ grootste aanbod onderwijs cursussen

MEESTERBAAN.NL

Mediawijsheid voor professionals

Inspiratie, expertise, innovatie

“Voor jeugd zijn media
van levensbelang.
Het is voor mij als docent
vanzelfsprekend dat
ik investeer in
deskundigheidsbevordering
over mediawijsheid.”

Nationale Opleiding MediaCoach
Veelzijdige, actuele en thematische opleiding
voor professionals met als concreet resultaat
het eigen Mediawijsheid Beleidsplan voor uw
werkveld. **Informatie:** www.nomc.nl

Social Media Professional
Innovatieve en praktijkgerichte vakopleiding
over Social Media en externe communicatie,
intern beleid, en vakinhoudelijk instrument.
Informatie: www.mediaenmaatschappij.nl

Anti Pest Coördinator
Inspirerende vakopleiding ter preventie en
interventie van (digitaal) pesten, met adviezen
van OCW, PO en VO Raad als leidraad.
Informatie: www.deantipestcoordinator.nl

Hét opleidingsinstituut voor mediawijsheid!
☎ 072 – 888 7 222

Ga ook aan de slag met Eurowijs!

Bestel nu het gratis Eurowijs lesmateriaal en ga ook dit schooljaar aan de slag met het thema geld. Met een minimale voorbereiding gebruik je dit lesmateriaal gemakkelijk als alternatief voor de rekenles of als extra verdieping. En met behulp van ondersteunende filmpjes ga je met de leerlingen in gesprek over sparen, uitgeven, pinnen, reclame en (digitaal) geld. Het lesmateriaal is een doorlopende leerlijn en kan ieder schooljaar opnieuw worden aangevraagd.

Bestel het gratis via: www.eurowijs.nl/onderwijskrant

Bestel nu via
www.eurowijs.nl/onderwijskrant

Waarom het onderwijs niet zonder de filmleeraar kan

Vlogs, Hollywood-films, Instagram-stories, TikTok-video's, dagelijks vinden miljoenen beelden ons netvlies. De filmleeraar kiest beelden om zijn lessen kracht bij te zetten, en maakt kinderen en jongeren bewust van wat ze eigenlijk zien en zelf kunnen creëren.

DOOR PADMINI KRUITWAGEN EN KIMBER VAN VALKENBURG

Film is niet weg te denken uit de klas. Veel leraren laten YouTube-filmpjes, korte docu's en speel-filmfragmenten aan hun leerlingen zien, maar sommige leraren gaan nog een stapje verder. Ze verrijken hun lessen met zelfgemaakte filmbeelden en plaatsen filmpjes op het internet. Basis-schoolleraar Tjeerd Dijkstra vindt lesgeven met en over film een must voor het onderwijs omdat het betekenis aan de inhoud van de lessen geeft. Op YouTube is Tjeerd te vinden als Meester Tjeerd. In het filmpje Het Provinciaal zien we hoe Tjeerd bij zijn tante in Friesland op visite gaat en zingend over een levensgrote landkaart loopt. Kinderen leren -zingend en aan de hand van filmbeelden- de hoofdsteden van de provincies uit hun hoofd.

Begrijpend kijken

Als meester op IKC Zeven Zeeën in Amsterdam zet Tjeerd doelbewust film in om de lesstof te ondersteunen. En dat is iets anders dan film kijken als vermaak. Tjeerd: "De film staat niet op zichzelf. Je koppelt er een verwerkingsvorm aan." Met het 'filmpje van de dag' reist Tjeerd met leerlingen af naar verschillende plekken in de wereld. De Eiffeltoren op beeld spreekt direct tot de verbeelding. De reacties die het uitroept, daar doet Tjeerd iets mee. "Geef je geen ruimte aan de reacties van leerlingen, dan gaat er belangrijk leermoment verloren." Want door het leren verwoorden, leer je zeggen wat je ziet en wat het met je doet, en dat is waar 'begrijpend kijken' begint.

Lesstof dichterbij brengen

Economieleraren Jeroen Lamberg en René Katerbarg - de eerste geeft in Emmen les op het Hondsrugcollege en de tweede op het Grifflandcollege in Soest - maken filmpjes waarin ze economietermen uitleggen. Op YouTube posten ze deze onder de naam de EcoShow. Het filmpje Marktvormen start als een spannend fragment uit een gangsterfilm met de leraren, gekleed als mafiosi, in de hoofdrol. Na deze spetterende introductie worden termen zoals monopolie en volkomen concurrentie uitgelegd, gevolgd door vragen over de lesstof.

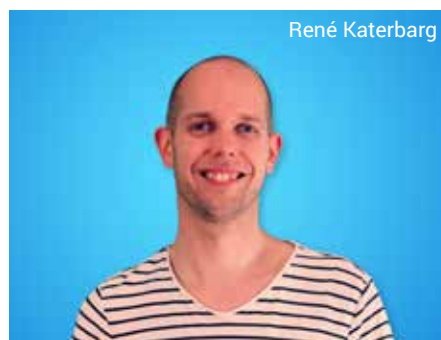
Jeroen Lamberts

Bart Valkenier

René Katerbarg

Tjeerd Dijkstra

Jeroen en René zien hun filmpjes als een aanvulling op geschreven lesmateriaal. Het brengt de lesstof dichterbij en maakt complexe onderwerpen begrijpelijk. Dat de EcoShow-filmpjes leren leuker maakt, is een ding wat zeker is. Leerlingen roepen kreten uit de filmpjes over het schoolplein. "Hoe ridiculer, hoe beter, dat helpt", vertelt Jeroen. Op de scholen waar Jeroen en René werken, is zelf film maken een manier waarop leerlingen kunnen aantonen dat ze lesinhoud hebben begrepen. Leerlingen maken hun eigen EcoShows die volgens Jeroen en René geweldig leuk zijn om te zien.

Films en series onderzoeken

Bart Valkenier, docent multimediale producten op de vmbo TalentStad in Zwolle, laat leerlin-

Naar wie gaat de titel Filmleeraar van het Jaar?

In de verkiezing Filmleeraar van het Jaar 2020 staat de online filmleeraar in de spotlights, dat is de leraar/lerares die met zelfgemaakte filmbeelden de lessen verrijkt en filmpjes op het internet plaatst. De namen van de kanshebbers zijn door leerlingen, collega's, burens en filmprofessionals uit het hele land aangedragen. De genomineerden zijn de leraren die in dit artikel aan het woord komen. Benieuwd wie de winnaar is? Op 29 september 2020 wordt de prijs tijdens het Nederlands Film Festival (NFF) in Utrecht uitgereikt en de uitslag wordt op deze dag ook bekend gemaakt op www.filmleeraar.nl. De verkiezing Online Filmleeraar van het Jaar 2020 is een initiatief van het Netwerk Filmeducatie in samenwerking met NFF en Eye Filmmuseum, mogelijk gemaakt door de Nederlandse Vereniging van Bioscopen en Filmtheaters (NFBF) en de Stichting Nationale Onderwijsweek.

gen nadenken over het verschijnsel binge-watching. Bart: "Hoe komt het dat mensen hooked zijn aan Netflix? Welke trucjes gebruiken filmmakers waardoor we blijven kijken?" Bart laat leerlingen drie filmpjes uitkiezen die zij zelf tof vinden en vraagt aan ze om op te schrijven waarom de beelden hen zo aanspreken. "Door goed te kijken gaat er een wereld voor ze open." Leerlingen onderzoeken hoe het verhaal is opgebouwd en hoe de film is geëdit. "Doordat leerlingen verwoorden wat ze mooi vinden, krijgen ze inzicht in hoe ze zichzelf via film kunnen uitdrukken en kunnen ze makkelijker aan de slag met het maken van film."

Betekenis geven aan beelden

Les met en over film sluit aan bij de belevingswereld van kinderen en jongeren die het liefst elke dag urenlang vlogs, Hollywoodfilms, Instagram-stories en TikTok-video's kijken. Tegelijkertijd wordt het met de toenemende hoeveelheid beelden die ze dagelijks tot zich nemen steeds belangrijker dat ze leren hoe ze die beelden goed kunnen duiden. Door film te kijken, te onderzoeken, zelf film te maken en daarop te reflecteren, zijn leerlingen beter uitgerust om in een samenleving te participeren waarin beeldcultuur een prominente rol speelt. Waarom voel je je ongemakkelijk of enthousiast bij een bepaald beeld? Waarom vind je de film onrechtvaardig of juist representatief? Hoe sta je zelf ten opzichte van de hoofdpersoon? Door zulke vragen te stellen, ontwikkelen jongeren een kritische blik en geven ze betekenis aan de lesinhoud. Het levert een rijkdom aan inzichten op over de maatschappij, de geschiedenis en de leerlingen zelf. Dankzij de filmleeraar zet en ziet de leerling de wereld en zichzelf in een breder perspectief.

Zelf les met en over film geven?

Met het (kosteloze) lesmateriaal dat via www.filmeducatie.nl is te vinden, kun je direct je les verrijken. Dus zelf filmmateriaal maken en delen, zoals de online filmleeraren, is niet nodig. Via de genoemde website kun je je ook inschrijven voor workshops, docentendagen en de nascholingsmodule filmeducatie (georganiseerd door het Netwerk Filmeducatie en Bretnier Academie). Deze nascholingscursus is interessant voor alle leraren die les met en over film in hun vak willen integreren, maar ook voor leraren en lerarenopleiders die film als vak willen geven aan de hand van de leerlijn Film. Met deze nieuwe leerlijn werk je met leerlingen aan vaardigheden zoals verwoorden, analyseren, reflecteren en creëren. Leerlingen leren filmbeelden te duiden, zelf film te maken en er betekenis aan te geven.

Het Netwerk Filmeducatie is een netwerk van meer dan 200 bevlogen onderwijs- en filmprofessionals die de krachten bundelen om filmeducatie een structurele plek in het onderwijs te geven, want onze samenleving is gebaat bij kritische kijkers en creatieve makers.

Filmeducatie.nl

SCHRIJVERS EN TEKENAARS GEZOCHT

van 20 november tot aan de kerstvakantie

Bestel nu
het **gratis**
Write for Rights-
pakket!

Overal ter wereld klimt deze winter jong en oud in de pen. Ze schrijven brieven aan koningen, presidenten en ministers. Ze vragen om de vrijlating van mensen die gevangenzitten omdat ze een grote mond hadden of om discriminatie tegen te gaan. Ze schrijven groeten en tekenen kaarten. Zo steunen ze mensen die groot onrecht is aangedaan.

DOE OOK MEE

Schrijf en teken met jouw klas mee tijdens Amnesty's Write for Rights. Bestel het gratis schrijfpakket – met materialen voor een hele klas in het basis- en voortgezet onderwijs en het mbo – op amnesty.nl/schrijfpakket.

AMNESTY
INTERNATIONAL

SCHRIJF
ZE VRIJ!

Nederland is van ons allemaal

Samira Bouchibti

Nederland is van ons allemaal

€ 34,95

In dit handboek staat de VIP-methode centraal, wat staat voor Vrijheid, Identiteit en Participatie. De VIP-methode biedt iedereen die met jongeren werkt, handvatten om op een respectvolle manier in gesprek te gaan over lastige, gevoelige of gepolariseerde sociale en maatschappelijke thema's. Leerlingen en studenten leren elkaar te corrigeren en zelf te incasseren en hun gevoelens en gedachten onder woorden te brengen. VIP zet aan tot dialoog, kritisch denken, inleven in elkaar, zelfreflectie, relativeren en leren van elkaar.

Over de schrijver

Samira Bouchibti is een Nederlands politica en schrijver van Marokkaanse afkomst. Eerder was ze programmamaker, columnist en presentatrice. Bouchibti was namens de PvdA lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Nu is zij gastdocent en adviseur in het kader van Vrijheid, Identiteit en Participatie. www.nederlandisvanonsallemaal.info

Boeklancering

Op 5 oktober zal tijdens De Dag van de Leraar het boek 'Nederland is van ons allemaal' gelanceerd worden in Den Haag.

Te bestellen via
www.tenbrinkuitgevers.nl

ten brink
uitgevers

Over deze editie

“En toen kwam corona,” moet haast wel een van de meest uitgesproken zinnen van 2020 worden. Ook voor het onderwijs. Wat een schoolsluiting van drie weken leek te worden, werd er een van drie maanden. Voor sommige onderwijssectoren zelfs nog langer.

DOOR MARION VAN WEEREN

Met de sluiting van de scholen per 16 maart brak een periode aan van noodgedwongen thuisonderwijs. Basisscholen stelden in razend tempo thuiswerkpakketten samen, terwijl het voortgezet en vervolgonderwijs zoveel mogelijk overschakelden op online lessen. Zoveel mogelijk, want dat kon niet altijd. De praktische vakken waren een lastige, en soms onneembare, hobbel. Kook- en bakopdrachten kun je nog wel thuis doen. Maar voor een technische opdracht die specifiek gereedschap vereist, moet je net het geluk hebben dat jouw familie dat in huis heeft.

Die laatste zin raakt een teer punt. Door de ‘intelligente lockdown’ werden de verschillen zichtbaar in wat econome Barbara Baarsma ‘kanskracht’ noemt. Anders gezegd: de gelijke kansen van

kinderen en jongeren in Nederland kwamen verder onder druk te staan. Er rezen zorgen over onderwijsachterstanden, en meer nog: over het ontstaan van (nog) grotere verschillen tussen leerlingen in een klas. Lees: verschillen tussen leerlingen die thuis in meer of juist in mindere mate de ondersteuning kregen die ze nodig hebben.

Terechte zorgen, maar het omgekeerde gebeurde ook. Er waren kinderen en jongeren die baat hadden bij minder contacturen, al waren het drastisch veel minder uren. Er waren kinderen en jongeren die projecten opzetten om mensen een hart onder de riem te steken. Er ontstonden nieuwe invalshoeken voor schoolopdrachten. En voor velen kreeg het begrip ‘school’ een totale herwaardering: “Ik had nooit gedacht dat ik het zou zeggen, maar ik kan niet wachten tot ik weer naar school mag.”

Middenin deze, tamelijk tumultueuze, plotselinge stilte zetten onderwijsprofessionals hun schouders eronder om leerlingen in beeld te houden, letterlijk en figuurlijk. Dat is grotendeels gelukt. Leraren bekwaamden zich in online lesgeven. Het ‘thuis-schoolmaatje’-project van een Utrechtse school werd een landelijk fenomeen. Leerlingen die het thuis te moeilijk hadden, mochten naar school komen. Net als de kinderen van mensen in vitale beroepen.

Al het bovenstaande, en meer, is de reden om deze ingelaste editie van de Nationale Onderwijskrant ‘(veer)krachtig onderwijs’ als thema te geven. Het is ook de reden dat we als kennis-, koepel- en ideële onderwijsorganisaties deze krant hebben samengesteld. Als een gezamenlijke poging een eerste balans op te maken en vooruit te kijken. We wensen jullie een gezond en veerkrachtig onderwijsjaar.

Zoals de Italianen zeggen: “*Andrà tutto bene.*” Alles komt goed.

Colofon

Redactieadres:

Berg en Dalseweg 114, 6522 BV Nijmegen,
marion@nationaleonderwijsweek.nl,
www.nationaleonderwijsweek.nl

Aan dit nummer werkten mee:

Edith Hooge, Alida Oppers, Gijs van Rozendaal, Rinda den Besten, Paul Rosenmöller, Adnan Tekin, Maurice Limmen, Pieter Duisenberg, Pieter Hendrikse, Nienke Luijckx, Freya Chiappino, Winnie Lafeber, Silvija van Dalen, Marcel Elsenaar, Noortje Knulst, Frans Schouwenburg, Erwin Bomas, Nadia Demaret Edwin van Baarle, Marijke Nijboer, Judith Veldhuizen, Marieke van Ierschoot, Padmini Kruitwagen, Kimber van Valkenburg, Pim Ras, Annemoon van den Broek, Frank ten Brink, Edith Jansen, Job Christians en Marion van Weeren

Vormgeving:

FIZZ|Digital Agency – fizz.nl

Druk: Hoekstra Krantendruk Emmeloord

Fotografie:

Shutterstock, tenzij anders vermeld.

Advertentie-acquisitie:

OnderwijsMedia, www.onderwijsmedia.nl. Telefoon: 030-210 23 86. E-mail: sales@onderwijsmedia.nl.

De Nationale Onderwijskrant is een uitgave van Stichting Nationale Onderwijsweek. Overname uit deze uitgave op welke wijze dan ook is uitsluitend toegestaan met bronvermelding en na schriftelijke toestemming van de uitgever.

COLUMN

De kleine dingen

Het onderwijs staat, zoals wij allemaal zien en zelf ook merken, onder enorme druk. In een mum van tijd is alles veranderd. Het blijft indrukwekkend hoe snel alle docenten hun fysieke onderwijs hebben verwisseld voor digitaal onderwijs. Er zijn veel creatieve oplossingen gevonden, maar het digitale onderwijs is en blijft geen vervanging voor hoe het voor corona was. Onderwijs gaat verder dan het leren van nieuwe informatie. Het gaat om het samen zijn, jezelf ontwikkelen en de gekozen discipline je eigen te maken.

In grote lijnen is het onderwijs goed overgeheveld en krijgt in principe iedereen onderwijs. Toch heerst er een grote discussie onder studenten in hoeverre de kwaliteit van het onderwijs nog wel gewaarborgd blijft. Studenten zijn gefrustreerd over deze afstandelijke vorm van onderwijs. Sommige studenten zullen misschien profijt hebben van deze veranderde vorm van college, maar veel studenten zijn in gevecht. Het is voor iedereen lastig om ineens op jezelf aangewezen te zijn. Vooral als je nu onderwijs in je kleine studentenkamer moet volgen of je thuissituatie studeren niet toelaat. De sfeer van de hogescholen en universiteiten wordt door iedereen gemist.

Het begint bij je eerste studiejaar waar je in de pauze van college je medestudenten tussen neus en lippen door je onzekerheid laat blijken. De opdracht die je niet snapt, de vele hospiteeravonden die op de planning staan of het feit dat je de voorbereidende teksten niet kunt vinden. In de dagelijkse gang van zaken lijken dit kleine dingen waar we allemaal makkelijk uitkomen. Het is ook allemaal goed te vinden en er zijn veel mensen die je hierbij kunnen helpen. Maar hoe zit het als je helemaal niet weet met wie je studeert? Die kleine interacties met je medestudenten of juist met je docenten zorgen voor vertrouwde ruimte. De drempel om een bepaalde vraag te stellen is niet zo hoog. Je durft onwetend te zijn en misschien een fout te maken.

De interacties met medestudenten en docenten worden natuurlijk niet alleen gemist door de eerstejaarsstudenten. Die zijn zich misschien niet eens altijd bewust van dit gemis, ondanks dat ze oplopende sociale drempels zullen ervaren. Het is een breed gedragen gemis onder alle studenten, docenten en medewerkers van onderwijsinstellingen. Het sparren met je scriptiebegeleider gaat toch beter als je elkaar in de ogen kunt kijken. Het nabespreken van het college onder een kopje koffie kan je het nodige inzicht geven. Het kwartje valt door de discussie die na het college werd gevoerd. Alle kleine interacties blijken groter dan zichtbaar was in onze dagelijkse sleur. Het blijkt maar weer dat de grote lijnen niet genoeg zijn. Zoals mijn opa altijd zegt: “Het zijn de kleine dingen die het doen”.

Freya Chiappino
Vicevoorzitter Landelijke Studentenvakbond.

Diogenes

groeps
reizen

v.a.
€ 119,- p.p.

4, 5 of 6 dagen incl. vervoer en verblijf

Praag*

ZO ZORGT U VOOR EEN ZORGELOZE SCHOOLREIS!

De schoolreis. Wie neemt de verantwoordelijkheid?

Urenlang zoeken naar een bestemming, passend vervoer en reisverzekeringen voor de hele groep. Alle risico's liggen bij de organisatoren en de school is aansprakelijk. Geef naast dit risico ook het vele organisatiewerk uit handen. Uiteindelijk bent u goedkoper uit als u het laat regelen door een extern bureau. Geen risico's en alles van A tot Z geregeld. Laat dat nou net onze specialiteit zijn!

Even voorstellen!

Wij zijn Diogenes Reizen. Al 20 jaar organiseren wij schoolreizen en werkweken voor het voortgezet- en beroepsonderwijs. Geen kant-en-klare programma's, maar een schoolreis op maat, passend bij uw wensen en budget. Leg de verantwoording en organisatie bij ons neer en ga voor een onvergetelijke schoolreis!

Avontuur!

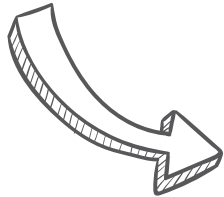

Cultuur!

Benieuwd naar de mogelijkheden voor uw schoolreis?
Bel 088 10 30 700 of ga naar www.diogenesreizen.nl/schoolreizen

* De uiteindelijke prijs die u betaalt zal bepaald worden door diverse factoren, waaronder uw groepsgrootte, reisdagen, de vertrekdatum (hoog- of laagseizoen, per bestemming verschillend) en eventuele extra bij te boeken diners en/of excursies.

GRATIS LESPAKKETTEN VAN HET VOEDINGSCENTRUM

Geef les over voeding

Weten jongeren wat gezond eten is? Wat duurzame keuzes zijn? En hoe ze moeten koken? Niet ieder kind krijgt kennis over voeding en voedselveerdigheden mee vanuit huis. En dat vinden wij jammer, want deze kennis helpt jongeren bij het ontwikkelen van een gezonde relatie met voeding. Nú leren wat goed eten is, daar heeft een kind de rest van het leven wat aan.

Meer dan duizend scholen

Om het lesgeven in voeding makkelijk te maken, heeft het Voedingscentrum gratis lesmaterialen. Docenten op duizenden scholen maakten er al gebruik van.

Thuis of in de klas

De lesmaterialen zijn geschikt om zowel klassikaal te behandelen, als door leerlingen zelfstandig achter hun eigen computer uit te laten voeren.

SMAAK- LESSEN

primair onderwijs

Het lespakket voor de basisschool, ontwikkeld door de Wageningen Universiteit in samenwerking met het Voedingscentrum. Kinderen leren spelenderwijs alles over hun eten.

WEET WAT JE EET

voortgezet onderwijs
mbo

Het online lespakket van het Voedingscentrum bestaat uit 10 lessen en is geschikt voor de onderbouw. De leerlingen leren over gezond, veilig en duurzaam eten.

BURGERSCHAP OVER VOEDING

mbo

Het Voedingscentrum heeft 3 lessen ontwikkeld voor het vak Vitaal Burgerschap. Studenten brengen hun eetgedrag in kaart. Ook leren ze over voedselverspilling en eetverleidingen.

www.voedingscentrum.nl/onderwijs

eerlijk over eten
Voedingscentrum

ZIEN WE JOU DIT VOORJAAR
BIJ DE PROVINCIALE
VOORRONDES?

DOE JE MEE?

AANMELDEN: OKTOBER
T/M DECEMBER 2020

NATIONALE ONDERWIJSPRIJS

POSITIEVE AANDACHT VOOR
ONDERSCHEIDENDE PROJECTEN VAN
SCHOLEN IN PO EN VO

LANDELIJKE FINALE IN JUNI
IN AMERSFOORT NATIONALE
ONDERWIJSSTAD

onderwijsprijs@nationaleonderwijsweek.nl

**NATIONALE
ONDERWIJS
WEEK**

Blijf op de hoogte via
sociale media en onze
nieuwsbrief. Schrijf je in op
nationaleonderwijsweek.nl

HET MOOIE VAN
ONDERWIJS IS DAT
HET IEDERE DAG
OPNIEUW
GEMAAKT
WORDT.

JAN HEIJMANS

WWW.ONDERWIJSMAAKJESAMEN.NL